

BOORN en BOERSCHOP

Periodiek van de Heemkundevereniging Bussemakerhuis



Borne - Bornerbroek - Hertme - Zenderen



BOORN en BOERSCHOP

Uitgave van de

Heemkundevereniging Bussemakerhuis.

Jaargang 8, No. 2, Oktober 1998.

Verschijnt 2 maal per jaar.



INHOUD

Dr Schoemaker heelmeeester te Borne 3	Redactie/Dr. A. Fuldauer	34
Postdistributie te Borne	F.J. van Capelleveen	35
Nogmaals de kapperszaak van Bonke	Redactie	37
Vast zet	G. Nijkamp	38
Nogmaals de "antieke houder"	J. Hoogenboom	39
Wie woont waar? (slot)	M.G.E. van Harten-Fransen	40
Onze oude Stefanuskerk nader bekeken 5	A.A. ten Kate	46
De R.K. parochie in Borne 2	J.J. Grootenboer	47
Boekennieuws	Redactie	52
De laatste steen (gedicht)	L. van Kuijeren	53
Van horen zeggen	J.W.M. Meijer	53
Zo was't, zo is't	Redactie	54
Onderwijs in Borne rond 1800	G.A.B. Nijhuis	55
De weg naar Bornebroek (gedicht)	J. Kleinman	59
Monument 8	Redactie	60
Ooit gesloopt 7	J.B.F. Leuverink	61
Inventaris erve Zeilker in 1834	H.A.M. Woolderink	62
Van de bestuurstafl	Bestuur	64

Herkomst illustraties:

- Ansichtkaart uitg. D. Penninkhof, Borne: 54(boven)
- Ansichtkaart uitg. Van der Meer, Sneek: 60(onder)
- Archief F.J. van Capelleveen, Borne: 33;35;36;38;44;47;48;52;53;56;59;60(boven);62
- Archief Mw. M.G.E. van Harten-Fransen, Borne: 40;45
- Archief W. Meijer, Kloosterhaar: 37
- Atlas van Stolk: 56
- Catalogus Rijkers, Blazer & Metz, 1913: 55
- Catalogus Winkel van Sinkel, ca 1900: 57
- G.A. Borne, collectie Ter Braak: 41
- G.A. Borne, collectie J.B.F. Leuverink: 50
- Grootenboer, J.J., Borne: 34;39
- J.B.F. Leuverink, Borne: 61
- Memlinc, miniatuur uit het Brevarium Grimani, Venetië: 46
- Gerard Swaenepoel, Breda: 51
- H.J.B.M. Velner, Borne: 54(onder)

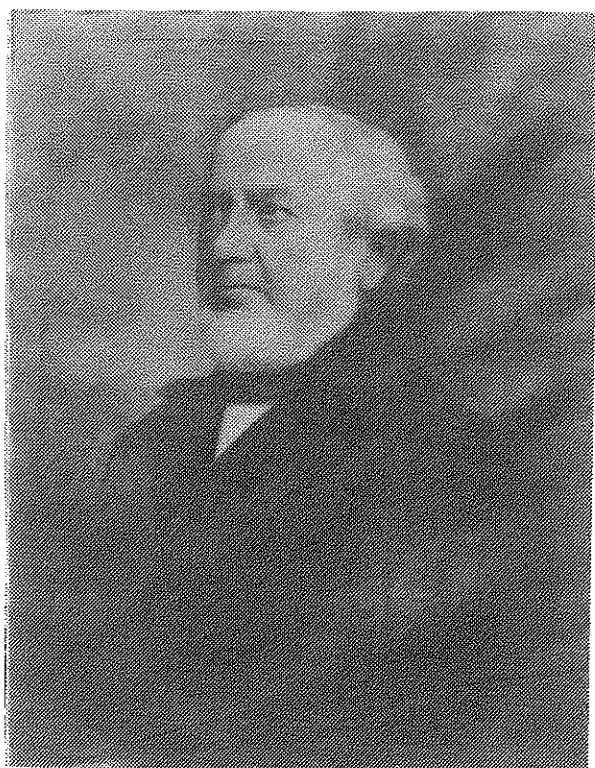


J.B. SCHOEMAKER, HEELMEESTER TE BORNE 3

Op verzoek van Dr. A. Fuldauer deed Drs. G.P. ter Braak in het Gemeente-archief enig archiefonderzoek m.b.t. breukmeester Beursink uit Zenderen. Zie over Beursink BOORN en BOERSCHOP jrg. 7, No 2 van oktober 1997, pag. 59.

Dr. Fuldauer schrijft hierover:

In het eerste artikel over Dr. Schoemaker werd door de auteur, met de toen beschikbare gegevens, de voor de hand liggende conclusie getrokken dat pas na het overlijden van Beursink in 1822, alle botbreuken door Dr. J.B. Schoemaker behandeld zouden zijn. Dit lijkt achteraf niet juist. In het archief van Zenderen vond Ter Braak, mede tot verrassing van de auteur, in het jaar 1850 een dochter van Beursink vermeld, zijnde gehuwd met een landbouwer, *tevens breukbandmeester zijnde*.



Dit betekent dat mijn veronderstelling dat Beursink botfracturen behandelde, onjuist was en dat hij als officieel aangestelde door de Gemeente Borne "*lies-breukbanden*" vervaardigde en waarschijnlijk ook aanpaste. Maar zijn schoonzoon werd als zodanig niet aangesteld door de Gemeente. Hij zal zich mogelijk beperkt hebben tot het vervaardigen daarvan en het aanmeten overgelaten hebben aan Dr. J.B. Schoemaker, die dit gebeuren veelvuldig in zijn rekeningboek vermeldde. Overigens wordt sedert wereldoorlog II elke liesbreuk geopereerd en kent men in Nederland dus geen breukbanden meer!

Redactie.

Aanvullend onderzoek naar de medische achtergronden van J.B. Schoemaker leverden nog een verrassend gegeven op. Het bleek n.l. dat, hoewel Schoemaker reeds in 1820 als chirurgijn bij zijn vader in Borne werkzaam

was, hij pas op 8 juni 1860 zijn graad van plattalendsdokter te Zwolle behaalde. De titel Dr. is hem dus ten onrechte aangemeten want hij mocht volgens Prof. Van Lieburg met deze opleiding ook niet promoveren. Duidelijk is nu waarom hij tot die tijd niet voorkwam in de medische annalen van de Koninklijke Nederlandsche Maatschappij ter bevordering der Geneeskunst (KNMG). Hij is door latere schrijvers blijkbaar verwisseld met zijn zoon Jan, die in Utrecht tweemaal promoveerde, resp. op de werking van musculi intercostalis en op stellingen in de chirurgie en verloskunde. Jan vestigde zich in 1867 in Almelo vanuit Amsterdam. Het voorgaande doet uiteraard niets af aan de verdiensten van J.B. Schoemaker, integendeel, met een toch ook voor die tijd gebrekkige opleiding, heeft hij veel goed medisch werk verricht waaraan menig huidig huisarts nog een puntje kan zuigen.

Dr. A. Fuldauer.

POSTDISTRIBUTIE TE BORNE

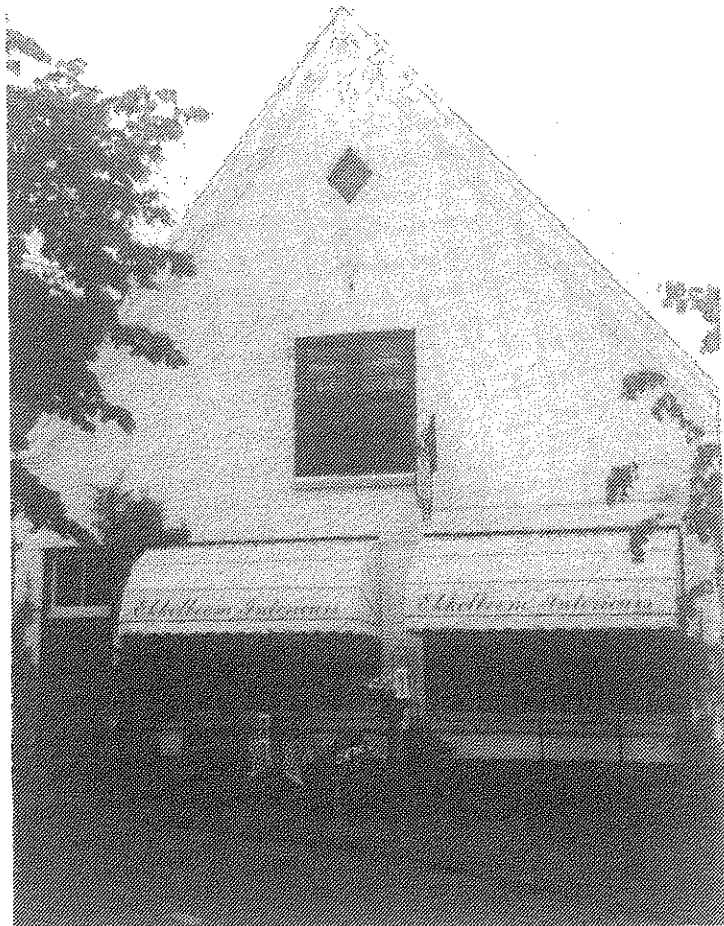
Borne had in het begin van de 19^e eeuw reeds een postdistributiekantoor. Nadat op 15 jan. 1799, ten tijde van de Bataafse Republiek, de posterijen, die tot dan toe een particuliere aangelegenheid waren, bij decreet "nationaal" waren verklaard, werd het geheel meer betrouwbaar en kwamen de opbrengsten ten goede aan de schatkist van de Republiek. In Overijssel waren op dat moment slechts 7 postkantoren, n.l. in Almelo, Deventer, Enschede, Kampen, Oldenzaal, Ootmarsum en Zwolle. Op 1 mei 1807 trad de eerste Nederlandse Postwet in werking. Hierdoor werden de tarieven genormaliseerd en werd de dienstverlening sterk verbeterd. Deze wetten golden tot 1 april 1811, toen we op keizerlijk bevel van Napoleon, onder de Franse Postwet werden geplaatst. Vanaf dat moment werden alle bijkantoren omgezet in distributiekantoren. Ook werden er in Frankrijk vervaardigde stempels ingevoerd, hoewel we het in Borne nog lang met de met de hand geschreven vermelding "Borne" moesten doen. Het postdistributiekantoor was gelegen bij de Marktstraat, bijna op de hoek van het Brugstraatje.

Rechts het tegenwoordige pand van Ekkelboom, op de plaats waar vroeger het hulppostkantoor stond.

Het pand waarin zich deze postale werkzaamheden voltrokken lag daarmee in het centrum van Borne, daar waar nu Interieurverzorger Ekkelboom is gevestigd. De Marktstraat was, naast de Brinkstraat en de Ennekerdijk een der belangrijkste wegen in dit dorp. De beheerder van dit postdistributiekantoor was Carel Boswinkel die deze functie bekleedde van 20 september 1822 tot zijn overlijden op 6 februari 1848. Hij was de opvolger van Hendrik Doorncate die dit werk vanaf 1 april 1811 had gedaan, maar in 1822 plotseling als kantoorhouder verdwenen bleek te zijn. Zoals in de officiële stukken staat, had hij zijn post in 1822 "op clandestiene wijze verlaten". Doorncate overleed op 16 oktober 1835, meer weten we niet van hem.

Opvolging

De weduwe van Carel Boswinkel, Grietje Boswinkel-Abbink, nam de werkzaamheden van haar man, na diens dood, over en dreef het kantoor tot 31 augustus 1850. Omdat in die tijd een postagentschap niet door een vrouw beheerd mocht worden, werd Grietje geholpen door Andries



Bussemaker. Dit was de laatste telg van dit vermaarde geslacht in Borne en waarschijnlijk aangetrouwde familie van Grietje.

Verdere ontwikkeling

Vanaf 1 september 1850 werd het postdistributiekantoor in Borne omgevormd tot hulppostkantoor van Almelo. Vanaf 1 december 1848 had het kantoor reeds het recht verworven om aangetekende brieven te mogen behandelen. Per 1 januari 1867 kwam het kantoor in Borne onder de vleugels van Hengelo dat vanaf dat moment zelf tot postkantoor was verheven nadat het eerst hulppostkantoor van Almelo was geweest. Op 1 april 1881 werden in Borne ook bankzaken mogelijk via de Rijks Post Spaarbank, die pas kort daarvoor landelijk was opgericht. Per 15 maart 1882 werd hier ook pakketpost verzorgd, nadat deze activiteit landelijk in 1881 was gestart. Pas op 1 oktober 1884 kreeg Borne zijn eigen echte postkantoor en wel, een nieuw gebouw aan de toen pas aangelegde Peppelenlaan, thans Grotestraat.



Het in 1884 gebouwde nieuwe postkantoor aan de toenmalige Peppelenlaan.

Het fraaie gebouw staat er nog steeds en er is nu makelaardij Euverman, Temmink & Frisia in gevestigd. Dit gebouw is als postkantoor in gebruik geweest tot op 27 nov. 1981 het nieuwe kantoor aan het Marktpllein 19 werd betrokken.

Zenderen kreeg op 1 februari 1899 reeds een eigen hulppostkantoor dat onder Borne ging ressorteren.

Bediening van de postkantoren.

In 1827 werd voor Borne de aan- en afvoer van postgoederen verzorgd door een bodeloop op de route Almelo-Hengelo. Deze werd op 1 april 1828 vervangen door een Provinciale loop die via Almelo ook in Borne kwam. Na de opheffing van de Provinciale-bodeloop werd deze vanaf 1 jan. 1848 vervangen door de Rijks-bodeloop vanaf Hengelo naar Almelo, waarbij ook Borne werd aangedaan.

Postmerken en stempels m.b.t. Borne.

In de periode van 1831 tot 1844 werd in Borne als postmerk de met zwarte inkt geschreven plaatsnaam gebruikt. Daarna werden er in Borne poststempels in vele soorten en maten gebruikt. Hierna volgt een bloemlezing van de stempels die bekend zijn, aangevuld met een datum waarop ze gebruikt werden.

- Langstempel met Egyptische belettering; 1 sept. 1850.
- Langstempel met groteske belettering; 17 dec. 1870 en 26 juni 1884.
- Verschillende klein-rond stempels; 8 nov. 1880, 1 oktober 1884, 28 maart 1889.
- Verschillende groot-rond stempels na 12 juli 1895.
- Punt- of nummerstempel Nr. 239; 1 oktober 1884.
- Spoorweg haltestempel Borne in kastje; 13 juli 1875.

Dit alles is echter verleden tijd. Werden de stempels n.l. aanvankelijk nog voor een deel verdrongen door z.g. machinestempels, waaraan geen postzegel meer te pas komt, thans is het stempelen in Borne geheel verdwenen omdat dit op centrale punten in het land gebeurt. Voor Borne in Zwolle.

F.J. van Capelleveen.

Literatuur

1. A.P. de Goede.
Distributiekantoren in Overijssel, 1811-1850.
2. F. Blom.
Haltestempels in kastje.
In: Maandblad Philatelie, 1964, p. 520-528.
3. P.C. Korteweg.
300 jaar Postmerken van Nederland, 1570-1870.
4. J.G. Groothengel, M.G.E. van Harten-Fransen.
Rond Horst en Hof te Borghende, Borne 1981, p. 10.

NOGMAALS DE KAPPERSZAAK VAN BONKE

Zo was 't NIET! Een zeer oplettende lezer maakte de redactie opmerkzaam op een onjuistheid in de rubriek "Zo was 't, zo is 't" in BOORN en BOERSCHOP, No. 1 van 1998. Het pand op bijgaande foto werd daar vergeleken met het er nu zeer op gelijkende nog bestaande pand. Maar helaas... dat pand blijkt juist naast de plaats te staan van het al weer jaren geleden gesloopte pand van kapper Bonke. Voor de sloop ervan heeft Van Gelder er nog in gezeten met "De Kleine Winst" en later was er "De Prijsbreker" in gevestigd. In elk geval stond de kapperszaak op het thans bestraatte gedeelte tussen de huidige herenmodezaak van Hesselink (voorheen wijnhandel W. Ensink) en Jacqueline Haarmode. En, **Zo is 't!** Jammer van deze misstap, maar wij hopen hem hiermee te hebben goedge maakt.



Redactie.

VAST ZET

Johan gung met ne rotvaart linksum deur de leste bocht; doar lag t station a te wochten in t duuster. Oonder t laampenlecht op t perron stunden reizigers te wochten op n trein den in antocht was. En a vriej kort bie, want de bel van n oawerweg juist veur t station begön op ofstaand te rettelen. Dat gung der um spannen of hee t wal zol haalen. Hee vlög tuske de lange riegen fietsen deur, veurden nog biejnoa twee opgeschöten wichter dee ok a hoast hadden van de mooie been en keek jachtig roond woar nog ne leuge stear tuske de achterspatschearmen was. Ja, doar! Rap de fiets der tuske pleert, de taske der of en hee wol zoa vot rennen want hee heurnden t remmen van n trein den ok a te laat binnen löap.

Op t lesten schöat em nog juist te binnen dat hee vergetten har de fiets op slot te doen en der wörnden der a zoavöl stöln op dit station... Gehoast greep hee t kabelslot dat an zien fietsenstöar bungelen, slög t um t achterradd en t iezeren götke van de stalling (dan konden ze de fiets der nich oetrekken; iej mött oaweral rekkening met hoolden rechtevoort) drukten t slot too en terwiel t fluitje van n conducteur krieskend deur n doonkeren moorgen klöank, lear hee de leste meter of noar n trein den op vertrek stönd. Achter em slöat zich sissend de duur... Hee löat zik boeksloand daal op de enen löage stear en böarg met luk möajte de slöttelkes vot; hee har wier geluk had!

Noa nen dag hard wearcken zat Johan wier in n trein; non in umgekeerde richting: gelukkig noar hoes hen. An de vertrouwde lechkes langs de spoorlien kon-e zeen dat ze a kort bie zien doarp wannen; n trein begön trouwens a te vrijwielen. Dow ze even later stil stönden, stapten-e oet en löap héél wat meender gehöast dan den moorgen t perron of noar de fietsenstalling. Mer doar was wat te doen.....

Op n oprit nöast t station stun ne plietsiewaagen en de twee ageanten wannen an de proat met nen keerl den hee nich kenden. Dat kwam luk lastig oet, want ze stunden net vuur ziene fiets en hee wol net vroagen of ze.... "Maar als dat Uw fiets is, kunt U hem toch meenneme" zear een van de ageanten, "daar hoeft U ons toch niet voor te laten komen". "Dat wil ik wel" zear de man in böarger, "maar hij staat op slot en ik krijg t niet open, want t slot is niet van mij".

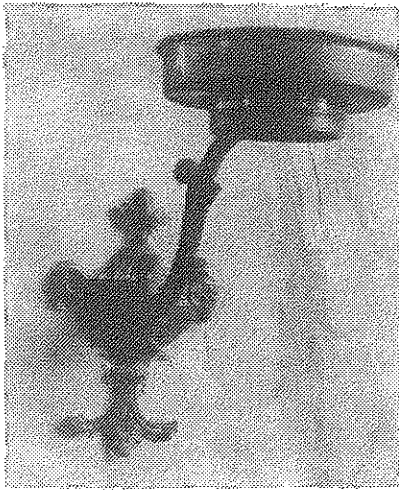


Doar mossen de plietsies deep oawer noadeanken, want dat was n vrömd geval. Johan, den luk nöager köm, zag zién slot um t achterradd van de keerl ziene fiets hangen den nöast n ziennen stun.... Even oawerwöag-e um zik sliepsttetend oet de veut te maaken, mer zien gezoond verstaand dear em zeggen: "Ik denk dat ik t op kan lossen". Dree paar oogen keeken em verwoonderd an en dow noar de slöttelkes dee hee in de haand har. "In de haast heb ik vanmorgen het slot om de verkeerde fiets gedaan", kreeg-e der met luk möajte oet. De oetdrukking op dree gezichten kloaren op en Johan zear mer niks meer, böagden zik rap luk zoadat ze zienen roaden kop nich good konden zeen en löat t slot lösspringen.

"We zullen het maar niet in het **Politienieuws** in de Bornse Courant zetten", zear een van de ageanten en ze glenneken luk. "Nee beter van niet", zear ok Johan, "doar stoat elke wek a ne haandvol gegapte fietsen in". Mer dat leste dachten-e dow hee even later bie t station votreed, "n geluk da-k em nog heb". En hee gung rechtsum deur de eerste bocht. Drok op t hoes an....

Gé Nijkamp.

NOGMAALS DE "ANTIEKE HOUDER"



In het artikel van A. ten Kate over de oude kerk, in B en B, jrg. 8, No. 1 is op pag. 30 de foto van de antieke houder door onze drukker helaas ondersteboven afgebeeld. Onze excuses hiervoor. De heer J. Hoogenboom, en enkele anderen, wezen ons op deze fout.

Hiernaast de foto van de antieke houder zoals deze behoort te worden afgedrukt.

Bovendien geeft Hoogenboom enig commentaar op de omschrijving van deze houder. Hij schrijft over het gebruik ervan o.a. het volgende: "Nog minder dat deskundigen het eerst onlangs eens werden over het eigenlijke gebruik ervan". Dat gebruik is in elk geval

anders dan vermeld, maar het juiste gebruik kan niet met zekerheid worden vastgesteld.

Voor de "waterglashouder" die boven de kansel hangt, is in overleg met de Stichting Kerkelijk Kunstbezit de navolgende beschrijving overeen gekomen:

Waterglashouder. In de inventarislijst onder nummer 29 ten onrechte genoemd offerschaaltje, hoogte 3,3 cm, diameter 9,5 cm, lengte arm 12 cm; koper. Het heeft een z.g. golvende arm met bladwerk en is met een vaasvorm tegen de wand bevestigd. Op de vaasvorm aan de bovenzijde een pijnappel en aan beide zijden een ramskop. De arm van de houder is in "Empire-stijl" uit ongeveer het eerste kwart van de negentiende eeuw. Het ronde bakje heeft een verdikte bovenrand met een, mogelijk later aangebrachte, geprofileerde cilindrische ring.

De arm kan in zijn oorspronkelijke vorm hebben gediend als houder van een kandelaar en het bakje zou er later zijn bijgemaakt om, ja inderdaad, het glas water voor de Dominee te dragen. Het geheel kan eigenlijk geen zandloper dragen en kan voor dit doel dus ook geen houder zijn geweest. Dit mede omdat de diameter van de zandloper veel groter is dan die van het bakje. Deze zou gevaar lopen er af te vallen. Zandloper-houders werden overigens al niet meer gemaakt in de negentiende eeuw.

J. Hoogenboom.

A'j mekaar geliek gevt bi'j zo oetproat

WIE WOONT WAAR? (slot)

Wij besluiten onze ontdekkingsreis naar de bewoners van de noordzijde van de Grotestraat in de richting van Almelo, beginnend bij het perceel op de hoek van de ingang naar de achterliggende parkeerplaats. Hier was tot voor enkele jaren de ABN-bank in gevestigd en daarna de firma "Magnifique, home decorations" met haar nering in kleinmeubelen en aanverwanten.



557 "Het Klooster". Waaraan heeft deze woning deze naam te danken? In 1680 wordt in het markeboek van Senderen genoemd Roelof van Clooster als gecommitteerde van het Overijssels Landschap in de markevergadering. In 1681 wordt hij als doct. Roelf genoemd. In 1706 wordt hem een stuk grond, de aanslag, toegewezen bij zijn huis. In 1734 komt de naam voor als "Roelof ten Kate in Closter".

Als bewoner zien we in 1748 Jan Engbers Hilbrink met Jenneke Schoemaker en is Everwijn v.d. Bergh eigenaar van de halve woning en zijn zuster Elisabeth v.d. Bergh van de andere helft. Zij waren kinderen van de toenmalige predikant Charles v.d. Bergh (1693-1742). Everwijn was kerkmeester van de Hervormde Kerk. Elisabeth overleed in 1763. De erfgenamen waren de families Bruins, Racer, richter Westerlo en de weduwe Sloet-Westerlo. Zij verkopen het halve huis (de bovenkant!) voor f. 120 en 12 stuivers aan Jan Engbers en Jenne Schoemaker; van de andere helft was Jan Bussemaker eigenaar. In 1775 erven mr. Jan Willem Racer en zijn beide zusters het halve huis. Waarschijnlijk heeft Jan Engbers het huis tijdelijk in bezit gehad.

In 1780 koopt G. ten Have, zoon van Jan ten Have, de helft van eigenaar Jan Bussemaker voor f. 300,00. Jan ten Have verkoopt de woning van Roelof Quast en Janna Knof. In 1784 koopt Meindert ten Have de helft en in 1789 de andere helft met de kamer voor f. 200,00. Op 30 januari 1799 verkoopt Hendrik ten Have met Fenne ten Tije het halve Klooster aan Teunis Bussemaker, dit deel wordt op dat moment bewoond door W. Ensink. Als in 1830 Teunis Bussemaker als eigenaar wordt genoemd wonen hier Adam Kwast (bode) met Hermina Hulshuis en Meulenbeld (wever). Hier was de ABN-bank gevestigd, waar eerder de kruidenierszaak van Liedenbaum was. Thans is er de kleinmeubelzaak "Magnifique, home decorations" in gevestigd.

560 In 1748 wonen hier Berent Vaalt met Geertjen en de knecht Herman Leutink en Janna Leutink. In 1757 koopt Gerrit Peze dit huis voor f. 107 en 10 stuivers. Jan Alink koopt de kamer van Gerrit Peze met 2 1/2 treden grond in 1784 en in 1791 koopt Herman ter Stege de kamer van Gerrit Peze. In 1830 woont hier Gerrit Peze met Geertrui Hilbrink en bewoont Jan Engbers Hilbrink de kamer (van de armenstaat). Een kamer wil zeggen, een aangebouwd huisje dat vaak uit slechts een vertrek bestond. In 1862 wonen Jan Peze en Geertrui Hilbrink in het halve huis. De andere helft wordt bewoond door G. Nijhuis die het huis in 1847 had gekocht voor f. 510,00 waarin eerder Hendrik Peze en Juul W. Dijkman woonden. In 1862 worden de erven Knuif eigenaar van dit huis.

Ongeveer 1916-1918 heeft dikke Bet Pieteron hier korte tijd gewoond. De familie Pieteron heeft rond 1916 uit Duitsland komende, met de hele familie even gebivakkeerd in de smederij van Van Harten op de Meijershof. Daarna heeft Bet Pieteron haar biezen gepakt en is gaan wonen in een onderdak op grond van de gemeente Borne, een boswal aan de Twickelerblokweg.



Het huisje links vooraan (perceel 560) staat op de plaats waar nu de ingang is naar de parkeerplaats achter de nieuwbouw van de voormalige ijzerhandel Ter Haar.

De helft van de woning was bewoond door Herman Beunink of Wieker Harm, de andere helft door Hampsink Keet Mijke. De dochter Geertrui haalde geregeld aftreksel van koffie op bij

Jacob Spanjaard en daar zette Mieke dan weer koffie van. Hierdoor krijgen we een indruk hoe zuinig de mensen toen moesten leven en hoe armoedig het was. De vader van Sjaak Möller, Jan Möller, heeft hier een smederij gehad en hij werd opgevolgd door smid Brinkman. Deze plaats is nu de ingang van de parkeerplaats achter de voormalige ijzerwinkel van Ter Haar.

561 Bewoner is Jans Vellener (wever) met Gez(ina) ten Cate. Zij hebben hun woning in 1858 onderhands verkocht aan hun dochter H.M. Vellener die gehuwd was met Leverink. In 1862 zijn de erven Knuif eigenaar van de nummers **559-560-561**.

Begin deze eeuw heeft op deze plaats een Duits gezin, Jellemeijer, gewoond en in 1924 R.A. Gerdes-Rengerink die was benoemd als onderwijzer aan de Jacobusschool en die afkomstig was uit Nieuw Buinen. Verder hebben hier de families Wegten en Van de Berg gewoond.

565 Als bewoners worden in 1748 opgegeven Jan Wessels, Drajerink en Marrie.

566 De tapper Gerrit Stoelers moet hier van 1760 tot 1775 hebben gewoond. In 1809 wordt Roelof Kwast als bewoner genoemd. Op beide huisnummers hebben verschillende families Morsel-Morseld gewoond. In 1839 worden als bewoners genoemd Gerard Morsel (wever) en Aleida Nijhuis uit Deurningen. Of dit zijn tweede vrouw is, of dat hier sprake is van een naamsverwisseling weten we niet, zeker is dat Gerard Morsel in 1823 gehuwd was met Aleida Koppens uit Oldenzaal. Gerard was zoon van Stephanie Morsel (daghuurder) en Eva Leuverink (Naam gerechtelijk gewijzigd in Egberink). Hun kleindochter Eva was in 1864 gehuwd met H. Selderhuis (kleermaker) die hier ook gewoond heeft. In 1860 wordt als bewoner genoemd de weduwe Franc(iska) Schoemaker met inwoner Gerard Morselt (wever); hij is in 1873 overleden. Zijn dochter Johanna Morselt was in 1861 gehuwd met Schoemaker, zoon van Gradus Schoemaker en W. Mulder die beiden ook hier hebben gewoond.

H. Selderhuis (kleermaker) met Geertrui Berhuis woonde ook hier met hun zoon die in 1864 huwde met Eva Morselt. Hun voorouders woonden op de plaats van het "Bruine Café" in het dorp waar Hermannus Morsel (bakker) in 1794 ging wonen. Zijn kleinzoon Gerardus Morseld-Kuiper is in 1837 gehuwd met Aleida Schoemaker en moet in de Bekenhorst gewoond hebben. G. Morseld is in 1854 overleden. De zoon, Antonie Kuiper, gehuwd met Jonkvrouwe J.G. Engelberts, is in 1878 naar Deventer vertrokken.

Of op deze plaats Johan ter Maersel (Morsel) heeft gewoond is niet met zekerheid te zeggen. In 1860 verkopen de weduwe van Lambert Potkamp en haar kinderen een stuk land achter het huis in de Nieuwe Esch. Op nummer **565** is de ijzerwinkel van Ter Haar, voorheen Höfte, gekomen en de vogelwinkel van Hospers, voorheen Boensma.

567 Op deze plaats heeft bakker Kuipers zich in 1913 gevestigd, komende van de Brinkstraat, het huis met twee eggen van Korn Jans (Olthof). Langs deze woning was vroeger de openbare weg naar de Oude Es. Deze is verlegd en heet tegenwoordig de Von Bönninghausenstraat.

569 In 1830 bewoond door Herman Mulder en Salomon van Gelder. Daarna Levie Izaak Cohen, kassier bij Spanjaard. Als eigenaren worden genoemd Jeremias Hendrik Wilmink, dr., Teunis Marie Wilmink te Deventer en Anna Wilmink met Hendrik Marie Joh. Ledeboer te Borne. De erfgenamen Egbert Wilmink en Aaltje Bussemaker worden eigenaar van het huis en enkele stukken grond en land aan de watergruop. Ongeveer in 1940 komt hier de gemeente-architect W. van Hal te wonen.

570 Het "Wierkeshuis" wordt in 1748 voor de helft bewoond door de weduwe van Gerrit te Wierik en haar zoon Jannes. In de andere helft woont dan Jan Braamhaar met zijn vrouw Hermen. Deze helft koopt Herman Wissink in 1781 van Jan Harberink en Berendina Detering die erfgenamen waren van Bertus te Wierik. In 1720 was Jan Detering gehuwd met Merrie Jansen Muller. Jan was dus bloedverwant "blootoom". Jan Harberink verkocht het huis vanwege zijn schuld van f. 400,00 aan Detering. Rechts had Hendrik te Wierik gewoond en links Jan te Wierik. In 1791 koopt Hendrik Beunink (timmerman) het halve huis, de andere helft heeft Jan Holthuis uit Deurningen verkregen, vanwege onkosten en dergelijke aan dit deel van het huis besteed. In 1794 worden Jan Herberink en zijn vrouw eigenaar. In 1830 bewoont Herman Beunink het Wierkeshuis. In 1866 laat Willem K. Wolthuis hier een nieuw huis bouwen voor zijn dochter Johanna, gehuwd met Jan Meijer van "'t orgelhoes" in Geesteren. In 1870 vermaakt hij het huis aan zijn dochter en in 1873 krijgen zijn andere twee dochters een stuk grond, Elisabeth gehuwd met Op de Woerd en de ander met Braakhuis.

De laatste bewoners waren Jans Meijer met J. Spekhorst. Hij was bakker en zij hadden een winkel en ijsverkoop. In het linker gedeelte van het huis woonde zijn broer Gerhard, kleermaker. Daar moest met handen en voeten gepraat worden, want hij was doof. De broer Bernard Meijer was archivaris van het bisdom Utrecht.

576 Op deze plaats woonde in 1603 Evert Muller. In 1606 wordt hij vermeld als Everdsen windemuller. Hij is dan huurder van de "Welevelder windekorenmolen", beter bekend als "Dikkersmolen". In 1660 wordt Gerrit windemuller nog genoemd als bewoner. In 1680-1684 wordt Jan Mulder genoemd en woont hier tevens Wolter Muller die meester timmerman was op Het Weleveld. In 1684 bewoont Evert Gerritsen windemuller het pand samen met Maria Jantsen. Dit is het jaar waarin de ed. Vrouwe van Het Weleveld, Judith van Coeverden met haar man Christ van Beverforde, als eigenaar, de korenmolen levenslang aan Evert verhuurd had. Vanwege de vele schulden die zij hadden, moesten ze de korenmolen verkopen. Op 16 november 1689 koopt de in Almelo wonende ed. Jan Gerritsen Muller met Fenneke Meylink de molen en het molenhuis voor de kapitale som van 7500 carolusguldens. In 1695 is Gerrit, zoon van Evert, windemuller. Door de eigenaar de ed. J.G. Muller is in 1729 een nieuw huis gebouwd, een dubbele woning waarin aan de rechterkant de familie Muller woonde. In 1748 worden als bewoners genoemd, Gerrit Jan Muller met zijn vrouw Berendina Helmig en dochter Fenneke en Jenneke Mullers. In de linkerhelft van het huis woont dan Jan Strijkers. Naar we mogen aannemen is G. Muller met B. Helmig eigenaar, want in 1782 verkoopt de weduwe Muller-Helmich de woning aan dochter Janna Mullerse, die gehuwd was met Herman Nijhuis, voor f. 130,00 met het daarachter gelegen land "tot aan de watergrupe waar de steen ligt". Ze bepaalde tevens dat zij tijdens de rest van haar leven kost, handreiking en onderhoud zouden verlenen. Haar man, G. Muller, was in 1781 overleden. In 1784 verkoopt Antony Hollink met Fenneke te Wierik (hij was schoonzoon van Muller-Helmig) de woning aan Martinus Drekkers en diens vrouw Geertrui Hulscher voor f. 236,00. Het huis werd op dat moment bewoond door Evert Grimberg. Herman Muller (Mulder) timmerman, gehuwd met Christina Lokamp moet hier waarschijnlijk ook gewoond hebben want er wordt vermeld dat zij in 1784 bij de Hervormde Kerk gaan wonen. Herman Muller en H. Nijhuis worden beiden aangesproken voor gemaakte schulden door de overleden timmerman Gerrit Wolter Muller. Vele schuldeisers meldden zich o.a. op Het Weleveld. Herman Mulder heeft jaren geleden voor het gericht verklaard een verre neef te zijn van Gerrit Mulder in De Zwaan waardoor hij nu wordt aangesproken.

In 1804 koopt Teunis Bussemaker, huis, put en grond van de weduwe Drekkers-te Wierik voor f. 400,00. In 1808-1830 wonen hier Jannes Knoef met Mina Mulder en Gradus Nijhof met Geertrui Grimberg. De laatste bewoner is de familie Betman.

576 Dit pand wordt "Het Mandjeshuis" genoemd, in 1748 bewoond door G. van Raalte. In 1764 woont hier Hendrik Arkink met Clara Woolthuis en in 1773 Hendrik Arkink met Hermina Leve-rink. In het jaar 1769 verkopen H. Arkink en zijn vrouw hun woning aan Teunis Hulshof voor f. 1500,00. De moeder van H. Arkink, moeje genoemd, is overleden in 1770; zij was de vrouw van Jan Braamhaar. Zo zien we dat er in die tijden veel huwelijken tot stand zijn gekomen van bewoners onderling uit deze omgeving.

Jan Bussemaker koopt in 1811 "Het Mandjeshuis" waar dan Jan Arkink woont. In 1830 wordt het bewoond door Jannes ter Elst met Janna Herberink en is Teunis Bussemaker eigenaar. In 1871 verkoopt Jan Bussemaker met Geertrui ten Cate het huis aan Jacob Spanjaard. Op dit perceel, nummer **576**, treffen we in deze eeuw verder als bewoners aan: Muizebeld, Sprakel (kruidenier) en Kamp (kapper).

577 In 1748 bewoont de weduwe Gerrit te Wildijk dit huis. In 1830 wordt er melding van gemaakt dat Bertus Roetgerink met Janna Arkink in dit huis wonen, samen met Gerard en Anna Arkink. In 1848 verkoopt Bertus het huis, dat binnen 5 maanden zou worden afgebroken, behalve de kamer. Koper is dan Teunis Bussemaker die ook de nummers **582-585-592** en **592a** koopt.



Het huis van dokter Vriesendorp staat op een deel van het terrein dat vroeger "De oude Cate" (perceel 594 + 600) genoemd werd.

In 1863 koopt Vaalt deze gronden met **591** en **593**. Bertus Roetgerink is intussen in 1868 voor de tweede maal gehuwd en wel met Gesina Averte. Binnen de kortste keren verwisselen de gronden van eigenaar. Dan verkopen in 1863 W. van Cleef, Jan Hulshoff en Abraham ten Cate de nummers **591-592** en **592a** aan I.J. Spanjaard, David en vader Jacob, de bewoners van wat we nu "Het Witte Huis" noemen.

594 Dit perceel wordt, samen met perceel **600**, "De Olde Cate" genoemd, met als bewoners o.a. Ledeboer, Meyling, dr. Stomps (1905), dr. Polé en dr. Vriesendorp.

600 Samen met perceel **594** heet dit perceel "De Olde Cate", enkele gronden zijn gelegen op de plaats waar in 1809 Jan Rooseboom en Teunis Bussemaker graag een eigen bleek wilden en dit toen aan de marke Senderen bekend maakten.

612 en **613** Dit was "t Prakkenhuis" in 1848 van Jan Holtmaat, erfgenaam van Lambert Holtmaat. Later woonde hier tuinman Beltman van Dikkers.

614 In 1863 verkopen J.W. ter Keurs met Jenneke Buursink en J.H. ter Keurs met Fenne Brasse het huisje met grond. De laatste bewoners waren Groothengel, Boensma en A. Boom. De firma



Het huisje van Boensma dat reeds lang geleden werd afgebroken.

Boom is in 1929 begonnen met het vervaardigen van dozen op de plaats van de kruidenierszaak van Volmerink, voorheen de metaalwarenfabriek van Ter Keurs. In 1933 is Boom verhuisd naar dit pand, naast dr. Drijber. Daarvoor zaten ze aan de Potkampsweg. De firma heeft zich later toegelegd op de speelgoedbranche.

M.G.E. van Harten-Fransen.

Ik heb getracht zo goed mogelijk de juiste persoon op de juiste plaats aan te geven. Men was gewend de woonplaats aan te duiden met "naast-achter", of tussen twee bewoonde percelen met de naam van de daar wonende persoon. Het kadaster bestond nog niet. Pas vanaf de oprichting van het kadaster kregen de percelen een nummer. Wat betreft de volkstelling is de bewoning niet betrouwbaar. Dit komt omdat die telling door verschillende personen is uitgevoerd. Mocht u fouten opmerken, ook in vorige afleveringen, dan hoor ik dat graag.

Bronnen:

Markeboek van Senderen 1595-1868; Gerichtsprotocollen van Borne vanaf 1735; Volkstellingen van 1748 en 1830; Notariële archieven; De Windekorenmeule van Het Weleveld; Deel 28 losse stukken contentieuze zaken RA Zwolle; Mondelinge overleveringen.

ONZE OUDE STEPHANUSKERK NADER BEKEKEN 5

Bevrijding "Overwin het kwade door het goede"

Deze keer willen wij een, jammer genoeg, vervaagde muurschildering wat nader bekijken. Het gaat om de ruiter op het witte paard, geschilderd links voorbij de zijgang. Omdat het niet goed mogelijk is er een duidelijke foto in zwart/wit van af te drukken heb ik er een andere foto bijgezocht van deze figuur, die al eeuwenlang het zinnebeeld is van de strijd tussen goed en kwaad.

St. Joris is de ruiter op het witte paard, die met succes de strijd aanbindt tegen de draak (= duivel/orlog). Rond de persoon van Joris ontstonden zowel in het oosten als in het westen vele legenden. In de 11e eeuw de legende van zijn gevecht met de draak. Over deze legende straks meer. Eerst gaan wij eens kijken of wij nog herkennen wat er is afgebeeld.

Joris met nimbus (= stralenkrans), gekleed in geelkleurige wapenuitrusting. Zittend op een wit paard, in gestrekte pas naar links. Aan zijn linkerkant een schild, dat hij voor de borst houdt. In zijn rechterhand een lans, die hij schuin naar beneden in de muil van een rode kronkelende draak heeft gestoken. De draak bevindt zich onder het paard. Rechtsboven, een geknielde vrouwefiguur gehuld in een rood gewaad. Voor haar, een wit schaap dat evenals de prinses door de draak zou moeten worden verslonden.

Volgens de legende zou Joris in zijn geboortestreek, waar jaarlijks kinderen aan een draak moesten worden opgeofferd, zich hebben gemeld om het gevecht met het monster aan te gaan. Overtuigd van zijn goede zaak bond hij de strijd aan met de draak en wist deze uiteindelijk te doden. Als we nadenken, valt het niet moeilijk in de draak het nazi-monster te zien, in de vrouw en het lam de onschuldige slachtoffers van wereldoorlog II en in St. Joris de strijdkrachten die de overwinning wisten te behalen.



Nog even terug naar wat over St. Joris bekend is. Hij is de patroon van Engeland. Oorspronkelijk werd hij in Lydda, Palestina, vereerd. Hij zou een officier zijn geweest afkomstig uit Cappadocië, die onder keizer Diocletianus werd gemarteld en omgebracht. Zijn cultus werd eerst verbreid door pelgrims naar Palestina, later vooral door de kruisvaarders. Met zekerheid is echter weinig over hem bekend.

St. Joris werd de beschermheilige van de ridders, met name van de kruisvaarders, van de cavalerie, de padvinders en de verkenners. Ook de boeren kozen hem als patroon vanwege zijn naam: St. Joris is in het Latijn "Georgius" en in het Grieks "Georgos" (= landman). Jammer dat de kleuren zo vervaagd zijn, maar de symbolen waar Joris voor staat vervagen nooit!

A.A. ten Kate.

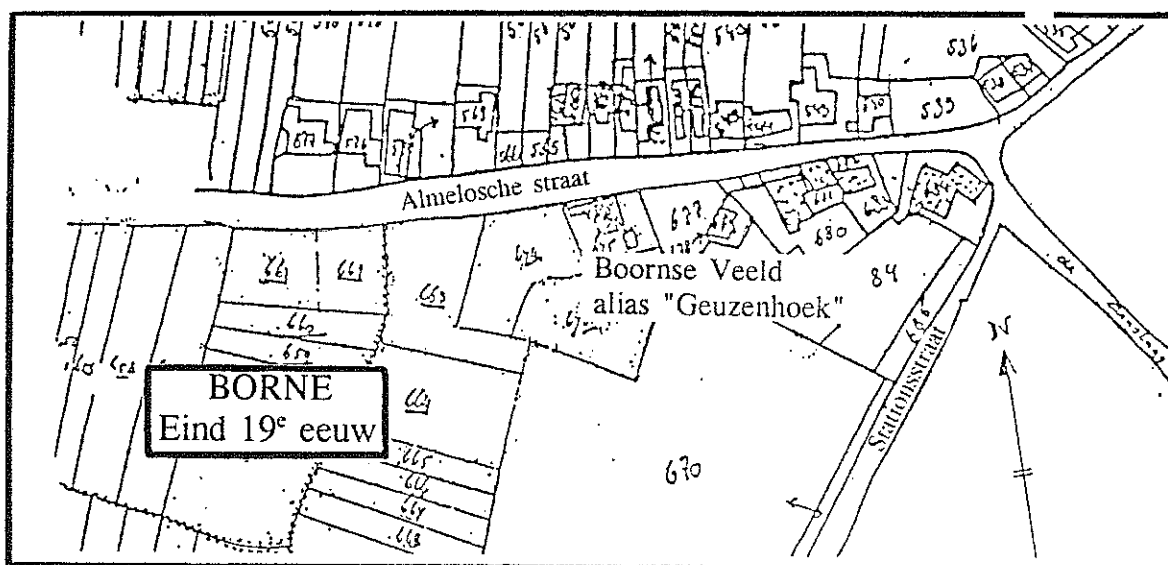
DE ROOMS-KATHOLIEKE PAROCHIE IN BORNE 2

"VAN KERK TOT KERK"

We vervolgen onze reis door de geschiedenis van de rooms-katholieke parochie Borne met de voorbereidingen tot de bouw van een nieuwe kerk.

Het conflict over de plaats van de nieuwe kerk

Intussen is er veel geld ingezameld voor de bouw van een geheel nieuwe kerk. Daarvoor is al in 1873 een fonds gesticht. De Haagse architect, Nicolaas Molenaar, leerling van Pierre Cuypers, is uitgenodigd een ontwerp te maken. Molenaar heeft al de nodige ervaring opgedaan en levert tekeningen voor een grote kerk in basiliekvorm, gesitueerd op de hoek van de weg naar Delden en die naar Almelo. De argumenten, om juist daar de kerk te situeren zijn niet geheel duidelijk. Er zijn mensen die de pastoor van Borne een vooruitziende blik gunnen. Hij zou al hebben voorzien dat de plaats Borne in de richting van Delden en Almelo zou worden uitgebreid. Kerkmeester Mulder is eigenaar van de betreffende grond en bereid het aan de R.K. gemeente te verkopen. Als echter de keus van de plaats bekend wordt slaat de vlam in de pan. Een groot deel van de parochianen heeft blijkbaar nog steeds de plaats bij de Markt in het hoofd gehouden. Vooral toen het gerucht de ronde deed dat de aartsbisschop de bouw op die plaats al had goedgekeurd, was Borne in last. Honderdveertien gezinnen ondertekenen het bezwaarschrift tegen het besluit van het parochiebestuur en de bisschop (Lit. 1). De parochie telt in 1890 1964 leden (Lit. 2). Stellen we de gezinsgrootte op 6 personen dan is dat $114 \times 6 = 684$ tegenstemmen.



Het Boornse Veeld lag aan de toenmalige Almeloschestraat die nu Grotestraat genoemd wordt.

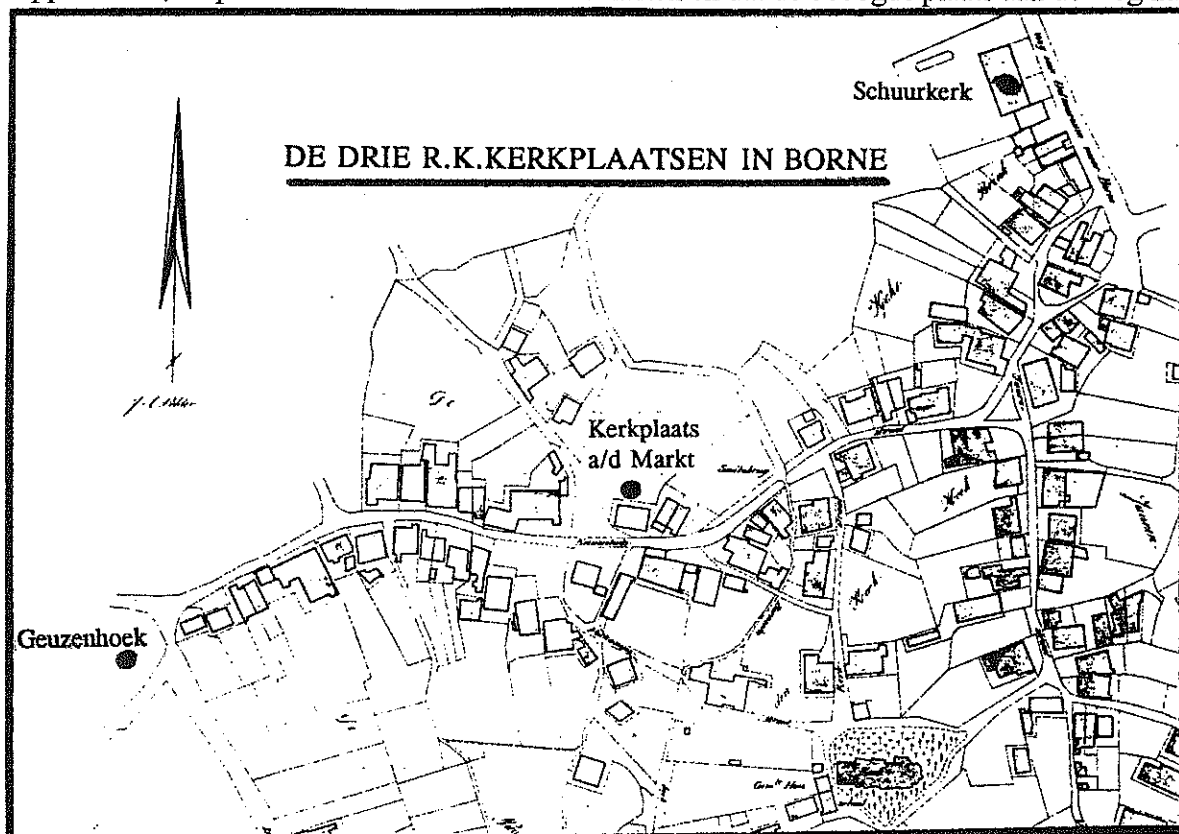
Bepaald niet de gehele parochie is dus tegen! Men toont zich echter een fel tegenstander van verplaatsing van de kerk van de Koppelsbrink naar het inmiddels verworven terrein. De opstellers van het bezwaarschrift vragen zich af hoe men er bij komt om de kerk te verplaatsen naar de GEUZENHOEK!! *Hiertegen mogen we wel op onze hoede zijn, ook met het oog op de gemeenteraad. De protestanten, de Joden e.d. zitten ons dicht op de hielen. We hebben tot heden alleen katholieke onderwijzers aan de openbare scholen, maar krijgen de andersdenkenden de overhand dan verandert zulks. Nu reeds hebben wij van katholieken horen zeggen: "Zodra*

vacatures in de Raad komen, moeten wij de kandidaten der geuzen maar steunen; onze geestelijken doen het ons voor!". In gelijke bewoordingen schrijven verschillende groepen en individuen hun bezwaren tegen de bouw van de kerk op die locatie aan de aartsbisschop.

Een bijzonder voorbeeld is de brief die de Vincentius Vereniging aan de aartsbisschop richt. Ook voor hen is de "Geuzenhoek" de verkeerde plaats. Immers, die hoek is een minder gunstig bekend staande buurt! Als straks de meisjes naar de kerk moeten gaan zullen ze vast moeten worden vergezeld door de politie. Op de plaats waarop men de nieuwe kerk heeft geprojecteerd staat een klein huisje en in dat huisje woont een arme man. Toen de noodlijdende stervende was moest hij worden bediend. De pastoor deed zijn plicht maar werd hevig gestoord door het gepeupel voor de deur van de oude man, roepende: "Nu smeert hij hem in!" en "Nu zeept hij hem in!" en in die buurt kan men toch geen kerk bouwen?

De appellanten wijzen op het alternatieve terrein aan het marktplein: oorspronkelijk gebied, eigendom van de heer Fischer en eens, in de achttiende eeuw, gekocht voor hetzelfde doel! Volgens de stukken schijnen de kerkmeesters aan het onderhandelen te zijn geweest met de heer Fischer, echter zonder resultaat.

Een volgende groep van 24 personen mengt zich in de strijd. Ook zij zijn voor de bouw van de kerk beoosten het marktplein. Ook zij wijzen op het feit dat de plaats van de kerk, staande aan de Koppelsbrink, de plaats is temidden van de katholieken en dat de beoogde plaats aan de weg naar



De drie keuzemogelijkheden waar de nieuwe kerk zou kunnen komen

Delden dat juist niet is. *Bewijzen zijn er zelfs dat katholieke meisjes van Zenderen, uit de biecht komende, door protestanten zijn gehinderd (om geen erger woord te gebruiken). De straten bij dat terrein zijn dan ook verzamelplaatsen voor protestantse jongelui.*

In een van de brieven, berustend in het Parochie-archief (Lit. 3), wordt nog een argument aangedragen. De schrijver komt uit de buurt van de Koppelsbrink. Hij geeft aan dat er nog slechts een kapitaal is van fl. 3000,= en voor een dergelijk bedrag kan men geen kerk bouwen. Het kerkbestuur heeft echter hoop dat de verdere betaling oplosbaar is, o.a. de opbrengst van het verpachten van de banken. En hoe meer banken er in de kerk staan, hoe meer geld er binnenkomt!

Zet er een koffiehuis neer, of een winkel. De groep van 24 kan het niet verdragen een nieuwe kerk te bouwen op die plek **terwille van twee belanghebbende kerkmeesters** (vermoedelijk bedoelden zij daarmee de kerkmeesters Morselt en Mulder).

Kerkmeester Morselt doet blijkbaar een poging in dit conflict te bemiddelen. Hij brengt een bezoek aan de heer A. Fischer om met hem te onderhandelen, teneinde de ruzie bij te leggen. Tenminste, hij beweert dat hij niet als lid van de kerkmeesters komt spreken omdat hij eigenlijk ook niet meer voor de plek op het terrein van Mulder is. Hij zou nu toch ook liever de plaats zien op het terrein van de heer Fischer, zodat haat en nijd zouden kunnen ophouden. Hij verlangt eendracht in de gemeente en daarom komt hij om te spreken over eventuele aankoop van het terrein. Hij geeft toe oorspronkelijk zijn medewerking te hebben verleend bij de aankoop van het perceel van Mulder, maar dat deed hij toen terwille van de oude pastoor. Hij vreest de nodige geluidshinder van de nabije textiel fabriek en de passage van honderden textielarbeiders. De kerk dient te worden gebouwd voor de gehele gemeente en die is nu eenmaal sterk voor de plaats aan de Markt.

Morselt is degene die ook op de **traditionele plaats** wijst. Immers, in de 18^e eeuw was juist die plaats aangekocht voor nieuwbouw, maar door de drost van Twente getorpedeerd. Morselt lijkt succes te krijgen. Fischer noteert wat cryptisch: "*... ik niet ongenegen ben, in aldien de verkoop zodanig konde plaatshebben, ik voor mijzelf konde rekenen de overdracht van bedoeld perceel te mijne voordele, doch wenste hiervoor zelfs geen geld te vragen*". Morselt zal de zaak in de kerkeraad bespreken. A. Fischer is een voorzichtig man. Hij maakt een verslag van het gesprek, laat dit legaliseren door de handtekening van de burgemeester Von Bönninghausen en zendt dit aan de aartsbisschop.

Escalatie van het conflict

Die legalisatie van het verslag, door Fischer geschreven, is niet onverstandig. Al eerder zijn er lieden van de kerk bij hem geweest om het bewuste stuk grond te kopen. Echter, telkens schijnt hij de vragende partij te hebben teleurgesteld. Huize Hofmeijer wordt ingeschakeld en Rientjes krijgt van Fischer te horen dat kerkmeester Morselt bij hem is geweest, zij het als particulier persoon. Fischer vertelt dan aan Rientjes waarom Morselt die stap heeft gedaan, n.l. omdat hij niet langer verantwoordelijkheid wenst te dragen voor die enorme haat en nijd die door de straten van Borne raast. De zaak is echter te ver geëscaleerd. Hoewel het verslag van Fischer de indruk geeft dat het Morselt echt ging om te zoeken naar een oplossing, krijgt hij van vele tegenstanders van het kerkbestuur, waar hij toch deel van uitmaakt, bittere verwijten te horen. Ook de dan in functie zijnde kapelaan (Kapelaan Pondes) krijgt er van langs en de adressanten dreigen, alle

zaken op te tekenen in hun journalen zodat het nageslacht zal weten hoe de geschiedenis van de kerkbouw verlopen is.



In het hele conflict speelt de pastoor van Saasveld, G.J. Wiegink, blijkbaar een bijzondere rol. De indruk bestaat dat die rol, de rol van bemiddelaar is. Wiegink is een familielid van de Bornse pastoor Warnink. In zijn pastorie zijn er verschillende bijeenkomsten geweest in de "Kerkenkwestie". In een stuk gedateerd "Goede

Links een foto van Pastoor J.F. Warnink .

Vrijdag 1887" maakt hij melding van de reis van ene Spekreijse naar het bisschoppelijk paleis (toen toch gauw een treinreis van drie uren!) teneinde aldaar de bouw van de kerk op de locatie bij de Markt, te bepleiten. Hij was blijkbaar niet alleen, want volgens Wiegink zouden ZE direct daarna naar Saasveld komen. Uit deze rapportage blijkt, dat de reizigers niet tevreden waren over de rol van de Bornse pastoor. Hij zou zelf de zaak bij de bisschop aanklaarten, maar blijkt dat niet gedaan te hebben. Daarbij zou hij een kaart geleverd hebben waarop de plaats voor de kerkbouw te klein was getekend zodat daar geen kerk kon worden gezet. Spekreijse echter, had een goede kadastrale situatiekaart van de gemeente Borne gekregen. De pastoor van Saasveld maakte met de bezoekers de afspraak dat zij aan de eigenaar van de grond aan de Markt, een bod zouden doen of vragen. Met dat gegeven zouden ze op paasmaandag weer naar Saasveld komen. Wiegink ging er voorshands vanuit dat de eigenaar wel zou overvragen. De eigenaar was protestant en protestanten doen dat blijkbaar! Hij verwachtte een te hoge vraagprijs van fl. 15.000,=.

Het moet gezegd dat er uit de missive van Wiegink een zekere partijdigheid te lezen is. Hij laat onomwonden weten, de keuze van de plek door het kerkbestuur te steunen en voert daarvoor de volgende argumenten aan:

1. De nieuw te bouwen kerk staat wel niet midden in het dorp, maar toch onmiddellijk er tegenaan.
2. De bouwlocatie ligt fraai op de hoek van twee heerbanen: die naar Delden en die naar Almelo.
3. De gekozen plek ligt er zo mooi omdat men, komende vanuit de Dorpsstraat, er zulk een mooi zicht op de kerk zal hebben.
4. Gelet op het feit dat de Stoomfabriek van Spanjaard en de IJzergieterij van Ledebor aan de westkant van het dorp zijn gebouwd, zal uitbreiding van het dorp ook in westelijke richting verder gaan. Bouwgrond aldaar was al peperduur geworden.

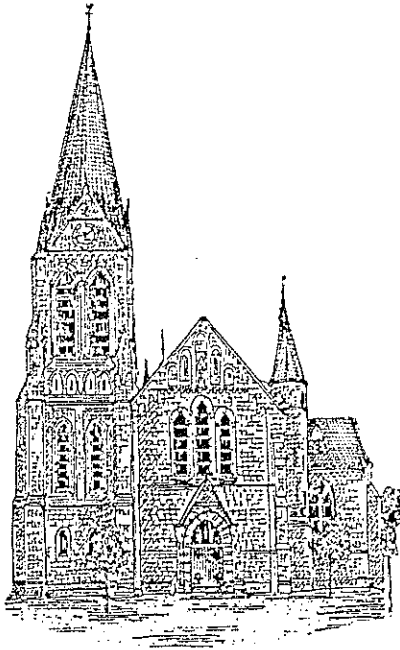
Dit laatste argument is waarschijnlijk ook het doorslaggevende argument geweest van het kerkbestuur, om de bouw van de kerk op die locatie door te zetten. Een jaar later wordt de kerk gebouwd. Op de plaats die de pastoor, hoe oud ook, heeft uitverkoren.

De legende van de Zwartn Hook

Dat er met name in de oudste kern van Borne bezwaar bestond tegen de bouw, ver van hun buurt af, is begrijpelijk. Immers, de boeren uit de wijde omtrek die des zondags na de viering van de mis hun inkopen deden, deden dat zo dicht mogelijk in de buurt van de kerk. En het is waar, dat

de neringdoenden in de buurt van de Weg naar Delden bepaald niet allemaal Rooms waren. Het waren doopsgezinden, hervormden, joden ook. Men kan nu wel zeggen dat het volk geen hoge pet op had van de getrouwheid van de roomse boeren om bij hun geloofsgenoten hun inkopen te doen. De vrees dat de boeren uit de omtrek weg zouden blijven was er wel degelijk. Daarbij mag men niet uit de weg gaan dat een kerkgebouw, zeker als het er al honderd jaar staat, van veel groter betekenis is dan alleen maar de "blote kerkschuur". Men heeft er kinderen laten dopen,

men heeft er het gelukkigste moment van het huwelijk ervaren (mogen we toch aannemen?) en men heeft vandaaruit met smart hun vele doden begraven. "De gebeden zijn de muren binnen gedrongen als rook in een barnstenen pijp" zoals Godfried Bomans eens zei.



Hiernaast de huidige R.K. Kerk zoals deze in het Boornse Veeld werd gebouwd.

Dan is de verplaatsing van de ene kant van de oudste kern naar de andere tenminste een aanvaardbare oplossing. Voor de twintigste eeuwse lezer is de afstand van de Markt naar het begin van de Weg naar Delden niets, maar toen speelden er andere zaken een grote rol. Zeker ook de positie van de katholieke meerderheid ten opzichte van de minderheden. Minderheden, die de "slimheid" van alle minderheden kennen: zorgen dat je het beter doet, betere waar leveren tegen minder geld, bijvoorbeeld.

Er zijn comité's opgericht, acties gevoerd, petitie geschreven. Het heeft blijkbaar niet geholpen. Het wordt "Het Jaar van de Kerkenkwestie". Toen dan "Ons Heer" in een plechtige processie van de oude naar de nieuwe kerk werd verplaatst, voorafgegaan door een stoet van ruiters en onder de tonen van de plaatselijke fanfare, was het voor de bewoners van de Koppelsbrink en omgeving een dag van teleurstelling (het zou aardig zijn de ledenlijst van de Caeciliafanfare te vergelijken met de lijst van "protestanten" om te zien hoe snel de strijdbijl weer begraven is!). Ze hebben nog gezocht naar een vorm om die teleurstelling duidelijker uit te drukken. G.J. ten Voorde vertelt het zo: *Een soort van comité werd gevormd en de buurtbewoners werden huis-aan-huis bezocht met het verzoek, ten teken van rouw, een zwarte doek uit te steken. Dat is hier en daar gebeurd en de naam "n Zwartn Hook" was geboren?* (Lit. 4).

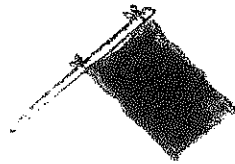
In hoeverre er werkelijk sprake is geweest van het uithangen van zwarte doeken en vlaggen laat zich gissen. Vermoedelijk is het niet, of zeker niet massaal gebeurd. Waar haal je in korte tijd een zwarte vlag vandaan? Dat er een groep mensen is geweest die de suggestie hadden om het te doen, daar zal Ten Voorde wel gelijk in hebben. Wat er echt gebeurd is, is dat lange en diep ingrijpende conflict over de plaats van de kerk in Borne. Het verhaal van de Zwartn Hook komt mij voor als een soort "vermaterialisering" van dat conflict, zo hard en zo direct en zo ingrijpend, dat er de Legende van de Zwartn Hook is ontstaan, voor het nageslacht, om te onthouden.

J.J. Grootenboer.

Met dank aan de Heren H.R. Rientjes en H.B.J.M. Velner, die bereid waren het manuscript vooraf te lezen en van waardevolle aanvullingen te voorzien.

Literatuur

1. Rijksarchief Utrecht, Toegangsnummer 249, Inventaris 879.
2. Honderd Jaar Stephanusparochie Borne, Borne 1988.
3. Archief St. Stephanusparochie Borne, brief 02.05.1887.
4. De Kerkklok, Weekblad parochie Borne e.o., 12 oktober 1963.



De veursten maakt dat de achtersten nich in de keark kònt.



NIEUWS

In de 12-delige serie **MONUMENTEN IN NEDERLAND** verscheen onlangs als derde deel het boek **OVERIJSEL** van de hand van R. Stenvert, C. Kolman en B. Olde Meierink. Het is een uitgave van Waanders in Zwolle op initiatief van de Rijksdienst voor Monumentenzorg en bevat een gedetailleerd overzicht van de belangrijkste cultuurhistorisch waardevolle objecten en structuren in heel Overijssel. Hieronder valt o.a. ook een korte beschrijving van de gemeente Borne en de kerkdorpen met een beschrijving van enkele specifieke plaatselijke gebouwen zoals kerken, huizen en boerderijen. Het boek is op te vatten als een encyclopedisch standaardwerk van de provincie en als zodanig te beschouwen als een voortzetting en actualisering van de oude uitgave in de serie Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst. Het is van hoog wetenschappelijk gehalte en geeft tevens de laatste inzichten op dit gebied weer. Het encyclopedisch gedeelte in het boek, wordt voorafgegaan door een algemeen historisch gedeelte, een kunsthistorisch overzicht en een karakterisering van de drie regio's Twente, Salland en het Land van Vollenhove. Het aantal afbeeldingen is helaas noodzakelijkerwijs, bescheiden gehouden, maar als totaal is het boek een prachtig standaardwerk geworden met 343 pag's tekst en ruim 500 illustraties. Verkrijgbaar in de boekhandel. Prijs f. 95,00. ISBN 90 400 9200 1.



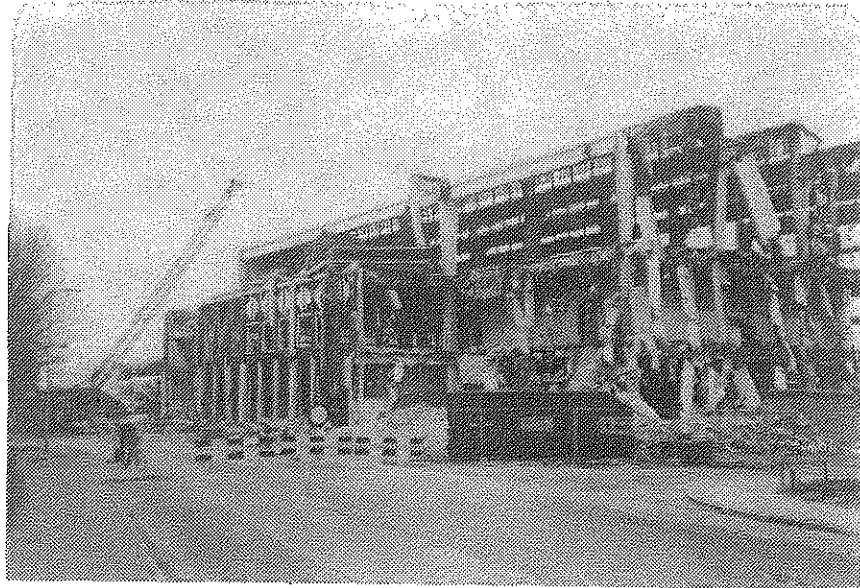
DE LAATSTE STEEN

*De kogel beukt
door de lege fabriek
het laatste restje
"romantiek"
wordt neergehaald
met brute kracht*

*Straks zal men zeggen:
"Kijk daar stond eens
Spanjaards bolwerk.
Een koninkrijk dat
niet meer is..."
De tand des tijds
vrat een gemis...*

*Wie had dat destijds
kunnen denken.*

Lejo van Kuijeren



VAN HOREN ZEGGEN...

Zaligverklaring...

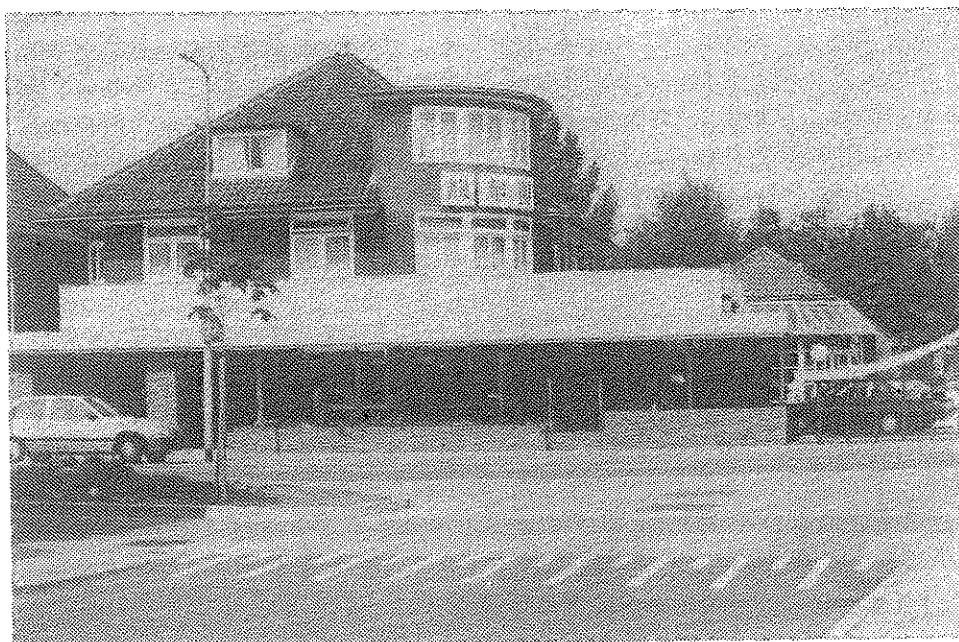
In het oude postkantoor aan de Grotestraat woonde eertijds in een bovenwoning een zekere "Te Velde" met zijn vrouw. Via een ijzeren trap, die langs de buitenmuur was bevestigd, verliet de heer Te Velde elke avond in "n twee-donker" (d.i. de schemer) zijn woning om beneden de kolenkit te vullen. De "belhamels van Borne" hadden er weet van dat de heer Te Velde leed aan godsdienst-waanzin... Daar wisten ze wel wat mee te doen... In de avond, voor de heer Te Velde zich had laten zien, was een tweetal snuiters in de hoge boom geklommen, die ter hoogte stond van de woning waar nu Peter Koehorst en zijn vrouw wonen. Zo waren ze vlak boven de plek waar de kolensilo van Te Velde stond. Met een witte zakdoek werden de boomklimmers vanuit een bosschage aan de overkant van de Grotestraat gewaarschuwd dat de heer Te Velde de deur uit kwam en naar beneden ging. Op het moment dat deze de kolenkit had gevuld en weer naar boven wilde gaan, klonk het luid van boven: "Te Velde!?". De heer Te Velde zeeg op zijn knieën en met zijn handen en hoofd ten hemel geheven antwoordde hij (waarschijnlijk de Heer Zijn eigen bijbeltaal citerend): "Ja Heer, wat wilt Gij dat ik doen zal?". En vanuit "de Hemel" klonk het zelfverzekerd: "Te Velde, gij wordt zalig"! Te Velde, die blijkbaar direct ook aan zijn vrouw dacht, zette de communicatie met "de Hemel" voort met de vraag: "Dank U Heer...en, eh...mijn vrouw ook?" Van boven klonk het antwoord zeer beslist: "Bin ie bedonderd"?! Nog vele jaren heeft dit voorval gezondmakend op de lachspieren gewerkt van menig inwoner van Borne.

J.W.M. Meijer.

ZO WAS'T, ZO IS'T



Zo'n 200 jaar geleden begonnen de Velthofs een café annex kruidenierswinkel in de Ennekerdijk. Het gebouw staat er nog steeds. Nazaten van hen vertrokken in 1936 naar het toen nieuwgebouwde pand aan de Grotestraat, op het punt waar de uitvalsweg naar Hengelo begint. De bovenste foto geeft een beeld van het pand rond 1960. Wegens gebrek aan een opvolger werd het om "de Hollandse pot" bekend staande restaurant in 1993 verkocht. Een bekend familiebedrijf -'t Schip was huiskamer van Borne - verdween hiermee. Thans is er een Chinees-Indisch en Japans restaurant "Jasmin Garden" in gevestigd. Op de onderste foto is te zien tot welke uiterlijke veranderingen dit heeft geleid...



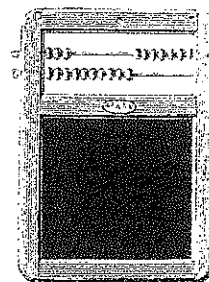
 ONDERWIJS IN BORNE ROND 1800

Er is waarschijnlijk reeds lang onderwijs gegeven in het dorp Borne. Dat dit voor 1700 al het geval was, blijkt uit de jaarlijkse betalingen die Ridderschap en Steden (de toenmalige Overijsselse overheid) aan de diverse schoolmeesters deden. Het schoolwezen was een zaak van de marke: de bouw en het onderhoud van de school, de inrichting en aanschaf der leermiddelen. Het onderstaand verhaal betreffende het jaar 1816 is op te splitsen in twee delen, n.l.:

- a) De inrichting van de school in 1807.
- b) De benoeming van een schoolmeester via een vergelijkend examen.

Een historie schrijven van de school of de scholen van het gericht Borne (= het dorp Borne en de marke Zenderen en Bornerbroek en de marke Hertme) is een lastig karwei. In diverse archieven is hierover echter wel iets te vinden, b.v. in: het Staten-, het Marken-, het Rechterlijke- en de diverse privé-archieven. Voor wat dit laatste archief betreft: Hendrik Jan Bos uit Oldenzaal, die menig ambt bekleedde (zoon van Adam Bos onderwijzer te Borne, geboren in 1706), was tevens markerichter van het gericht Borne. In die functie hield hij een administratie bij, welke door zijn nazaten aan de oudheidkamer van Oldenzaal is geschonken en welke nu in het stadsarchief van Oldenzaal wordt bewaard. Deze administratie bevat ook stukken over de verbouwing van de school, in combinatie met herstel van de kerktoren van Borne, uit de tweede helft van de 18e eeuw. Uit deze stukken valt op te maken dat de school van de marke Zenderen in de onmiddellijke omgeving van de kerk (de oude Stephanus dus) gestaan moet hebben. Dit is niet vreemd, als men bedenkt dat de grens tussen het dorp en de marke Zenderen ongeveer gelijk liep met de huidige Ennekerdijk. In de 17e en 18e eeuw was de rooms-katholieke godsdienstuitoefening verboden en werd de kerk door "die van het ware christelijke geloof" gebruikt, terwijl de katholieken voor hun godsdienst oefeningen op schuilkerken waren aangewezen. Omdat de school in of misschien op de rand van het dorp stond, is te veronderstellen dat de dorpskinderen hier ook naar school gingen.

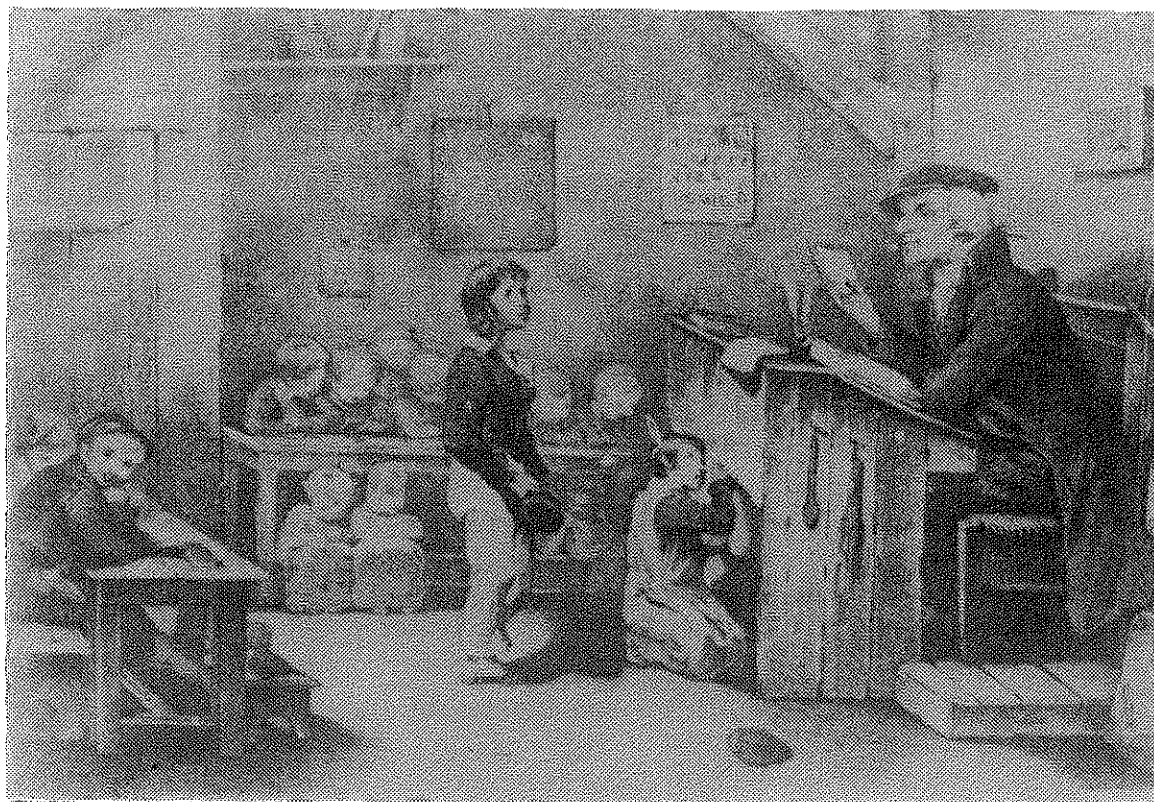
Onderwijs werd vroeger gegeven door een markegenoot, die op een of ander wijze had leren lezen, schrijven, rekenen en zingen. Was er in de marke niet zo'n persoon te vinden, dan werd van buiten (soms van zeer ver) een kandidaat aangetrokken. Meestal was de schoolmeester tevens boer(tje), koster en voorzanger van de kerk. Deze laatste twee functies dienden om zijn karig loontje iets te vergroten waarbij hij tevens een vrije woning kreeg met een stukje grond, zowel geschikt voor enige landbouw als voor bescheiden veeteelt. Naast de inkomsten genoot hij nog vaak diverse hoeveelheden graan en/of een aantal hoenders die een aantal erven jaarlijks aan hem moesten leveren. Naast deze inkomsten genoot hij elk jaar een vast bedrag dat door Ridderschap en Steden werd betaald. Dit werd nog aangevuld met het aantal stuivers die de kinderen als schoolgeld dienden te betalen. De marke, die het recht bezat de schoolmeester te benoemen, leverde naast het schoolgebouw en het onderhoud ook de inrichting en de brandstof voor de verwarming. Of de marke dan wel de schoolmeester de leermiddelen (boeken etc.) verschaftte is mij niet bekend, hoewel ik veronderstel dat ook de marke deze diende te bekostigen.



Tot de Franse tijd (1795-1813) was het onderwijs dus een marke aangelegenheid. Met de invoering van de Bataafse Republiek werd ook het onderwijs bij de "Municipaliteit" (de latere

gemeenten) ondergebracht. Dit gold eveneens voor alle met het onderwijs verband houdende zaken, die voordien dus bij de marke berustten. Dat dit niet gelijk voor alles opging, o.a. de benoeming van een nieuwe schoolmeester in 1816, kunt u verderop lezen.

Op 15 jan. 1807 werd er door de Landsregering een "Reglement over de lagere scholen" opgesteld. Dit reglement voorzag in een aantal zaken, ook in die van de aanstelling van schoolopzieners. Deze nu gingen op pad om in de diverse marken en dorpen hun inspectie te doen en daarvan verslag uit te brengen. Naar aanleiding van dit verslag dienden diverse verbeteringen te worden uitgevoerd. Een stuk uit het Statenarchief d.d. 30 dec. 1807 (Lit. 1) geeft te zien wat er in de school te Borne gewijzigd of aangepast diende te worden.



Een voorbeeld van een dorpsschooltje van vroeger.

Na overleg met de goedsheren van de marke Zenderen dient het salaris van de schoolmeester, evenals een aantal aanpassingen aan de school te worden verbeterd c.q. worden uitgevoerd. De reeds gekochte kachel (voorheen een los vuur) met de nodige pijpen dient onmiddellijk geplaatst te worden. De zolder moet gerepareerd worden en een planken vloer moet worden gelegd. Was deze vloer nog een keitjesvloer of een van leem gestampte? Eveneens moesten nieuwe banken worden geplaatst. Niet alleen in Borne maar in een groot aantal scholen in Twente werden verbeteringen aangebracht (Lit. 2). Voor wat betreft het salaris: het vaste jaarlijkse tractement, voorheen f 25,00, zal worden verhoogd tot f 30,00. Met de f 140,00 schoolgeld die de kinderen, welke gerekend worden "*in deze marke ter schole te kunnen en moeten gaan*" en de som van f 40,00 voor schrijfbehoeften, prijsjes en brandstof, geven deze bedragen het totaalplaatje voor het jaar 1808. Deze kosten moeten jaarlijks door de marke worden opgebracht en worden later door de gemeente overgenomen.

Een andere schoolmeester

Dat de zorg voor het onderwijs niet al tijdens de aanwezigheid van de Fransen werd overgeheveld, hebben we al gelezen. Dit blijkt eveneens uit een verslag van een holtink van 14 dec. 1816. Schoolmeester H.J.Gosenberg is overleden en er heeft een vergelijkend examen voor de kandidaten voor deze functie plaatsgevonden op 2 juli 1816. Dit is als geheel uitvoerig verslagen. De advertentie voor een nieuwe schoolmeester had in mei in de "Zwolsche Courant" gestaan. Drie sollicitanten hadden zich aan het examen onderworpen, allen in de 4e rang (= de laagste). Een samenvatting geven van dit examen zou ongeveer even lang zijn als het in het verslag vastgelegde. Mede om u de gebezigde taal van toen te laten proeven, volgt hieronder het letterlijke verslag: *Door het overlijden van den verdienstlijken onderwijzer H.J.Gossenberg de School in de boerschap Zenderen opengevalen zijnde, werd, volgens aankondiging in de Zwolsche Courant en in de nieuwe bijdragen van May 1816 het vergelijkend examen, door den ondergetekenden E.D. van Lennep, Schoolopziener ten overstaan van de medeondergetekenden den verwalter markenrichter, Goedsheren en Eigengeërfden in de boerschap Zenderen, als van ouds tot het doen der beroeping gerechtigd, gehouden binnen Borne op dingsdag den 2den July 1816.*

Drie Sollicitanten, welke allen den 4de rang bij de provinciale Commissie van onderwijs in overijssel verkregen hadden, hadden zich tot het vergelijkend examen aangeboden, en werden vergelijkend geëxamineerd; zijnde Johannes Rannest, 27 jaar, uit Culemborg, Hendrik Alexander Gossenberg, 19 jr, zoon van de overleden schoolmeester en nu als voorlopig schoolmeester op de school werkzaam en Berend Jan Hilderink, 46 jr, schoolmeester in Bekkum.



Het vergelijkend examen begon:

I: Met het onderzoek over de plaatsing en inzichten van een Schoolvertrek, het oogmerk waartoe Scholen opgericht worden, en waarop de onderwijzer bij het geven van onderwijs letten moet.

De twee eerstgenoemde Sollicitanten J.Rannest en

H.A.Gossenberg toonden door hunne antwoorden dat zij over de voorgestelde zaken nagedacht hadden, en streefden elkanderen zo op zijde dat het moeyelijk zou zijn te bepalen, wie van beiden den voorrang verdiende. B.J.Hilderink kon niet bij hen gelijkgesteld worden.

II: Vervolgens ondervragende naar de eerste en noodzakelijkste kundigheden, die op eene lagere School moeten geleerd worden, en naar de beste wijze, waarop in de spel-, schrijf-, lees-, taal- en rekenkunde onderwijs gegeven word, bleek wederom de meerdere bekwaamheid der twee eerstgenoemde Sollicitanten boven B.J.Hilderink, en gaven beide blijken van hunnen aanleg en geschiktheid tot het geven van onderwijs.

III: In de Nederduitsche (niet van duits, maar van diets) taal waren de antwoorden van H.A.Gossenberg meer voldoende dan die van J.Rannest, terwijl ook de meerder bekwaamheid des eersten in het vervoegen der werkwoorden boven den anderen uitkwam. Hilderink had zelfs geen denkbeeld van taalkunde.

IV: Overgegaan zijnde tot het onderzoek naar de bekwaamheden der Sollicitanten in de Rekenkunde, hetwelk eerst liep over het theoretisch gedeelte, waren dan eens de antwoorden van Gossenberg dan die van Rannest meer voldoende, echter was tusschen hen beide merkbaar verschil, toch in het praktisch gedeelte toonde Rannest meerderevlugheid en bekwaamheid. Volgens de manier Bartjens wist Hilderink de opgegevene sommen uit den Regel van drien te

maken, dog van eene andere bewerking had hij geen kennis evenmin als van de theorie der rekenkunde.

V: Voorts werd hun een volzin voorgesteld, welke strekken zou om hunne ervarenheid in de Schrijf- en Spelkunst en het plaatsen der Scheid- en zintekenen te beproeven. Het schrift van Rannest verdiende boven de beide overigen de voorkeur. In de spelling en het plaatsen der leestekenen was geen aanmerkelijk verschil. Het kwam mij enkel voor dat J.Rannest met meer vastheid en regelmatigheid daarin te werk gegaan was.

VI: Eindelijk werd eene proeve gegeven van de bekwaamheid der Sollicitanten in het lezen. Naar eisch der zaken lazen Gossenberg en Rannest met behoorlijke verandering van toon en Stem, duidelijk en naauwkeurig, het welk van Hilderink niet kan gezegd worden. Uit het bovengestelde blijkt, dat J.Rannest en H.A.Gossenberg genoegzame bekwaamheden voor eene school van de laagste classe bezitten, dat J.Rannest in de Praktick der Rekenkunde en in het Schrijven H.A.Gossenberg overtreft, dat laatstgenoemde echter in de taalkunde het van den anderen wint en dat over het algemeen tussen deze twee Sollicitanten het onderscheid in bekwaamheden niet zo groot is of beide zijn geschikte voorwerpen voor de school in de boerschap Zenderen. Aldus gehouden bij den Hofmeyer te Borne op dato als boven. Was getekend E.D. van Lennep. G.J.O.D. Dikkers, D.J. Lamberts en W. Mellink laten daarna in het proces verbaal opnemen dat ze het niet eens zijn met de gelijkstelling in de capaciteiten van de eerste twee kandidaten. Erg vreemd is het dat er toen nog geen proefles werd vereist, dus het geven van de lessen aan de kinderen. De Gouverneur van Overijssel heeft het markebestuur den 16 nov. 1816 bericht gestuurd dat hij het procesverbaal heeft gelezen en heeft doorgezonden naar de Commissaris Generaal voor het Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen. Deze had besloten dat het markebestuur via een stemming op een te houden holtink uit deze twee kandidaten moest kiezen wie de nieuwe onderwijzer zou moeten worden. De 14e december 1816 heeft die stemming plaats gevonden. Uitslag: Johannes Rannest wordt met "verre de meerderheid dere stemmen" aangesteld.

G.A.B. Nijhuis.

Literatuur:

1. RAO Zwolle Staten Archief 3.1/3864
2. G.A.B. Nijhuis, Over de school in Wiene.
In: Twickelblad, No. 2 en 3, 1995.

Wel meister wil wörden, mot als leerling beginnen.

De weg naar Boorn'brook

*D'r steet nog ai't het oald verhaal
Van ne kaploan, te book
Den oawerplaatst wor van wied vot
Noar oons eigen Boorn'brook.*

*'t War oorlog, het vervoer was slech
Dus is de kappeloan
Op 't fietske met zien kofferke
Braaf dizze kaant op goan.*

*Hee fiets 'n den godganzen dag
Hee kreeg t'r van in 't gat
En hee war allebassens meu
En 't fietsen deunig zat.*

*En dó hee achter Wierden kwam
Dó gunge binnen duur
Hee kwam an 't dwaal'n en hee raak'n
D'r luk van oawerstuur.*

*D'r stun n'n jungske an de weg
Zo van 'n joar of zes
N'n snottebel, de haan'n in'n tuk
De eugkes kloar en ges.*



*Mijn beste knul, zei de kaploan
Vertel mij maar eens snel
Hoe is de weg naar Boorn'brook?
Dat weet jij zeker wel.*

*Dat jungske keek hem wat astant
En achterdochtig an
(Nig inloat'n met vrömde keerls)
Ons jungske wus d'r van.*

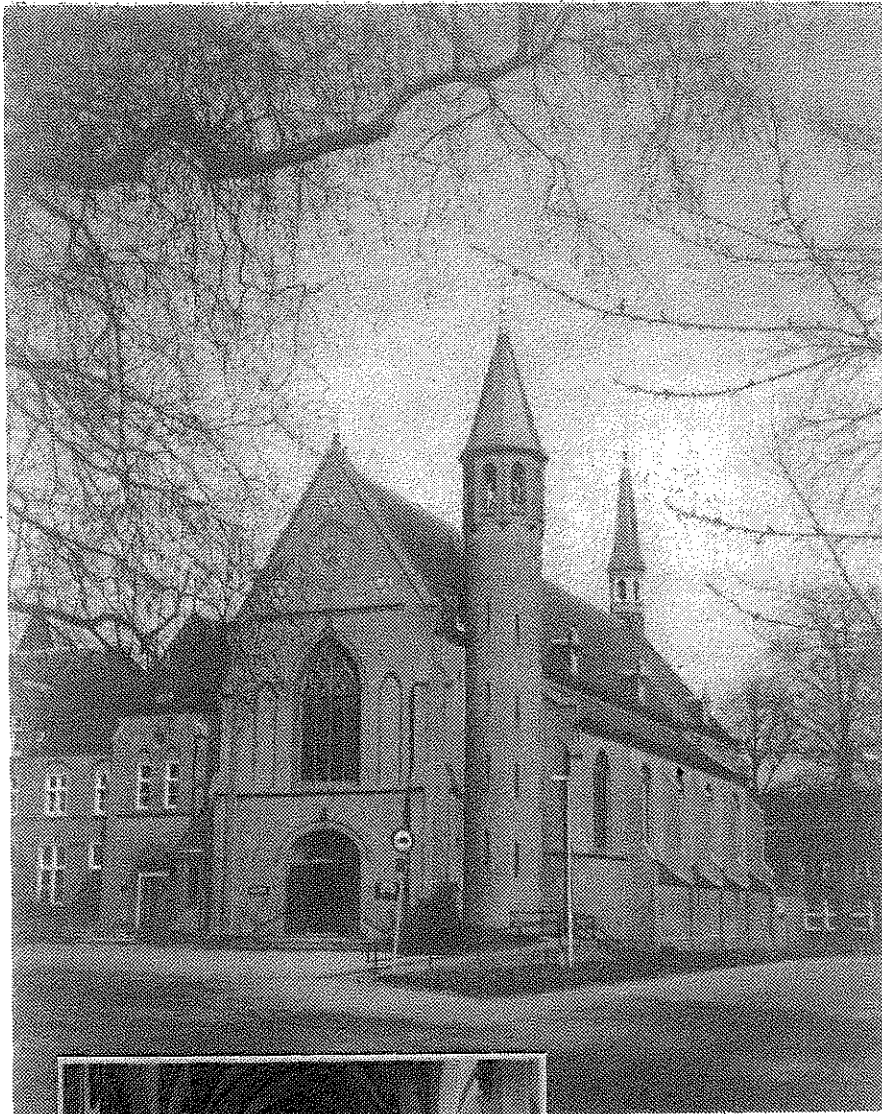
*En hoo den Heerroom bidd'n en smeeke'n
't Jong heul de lippen dicht
De kaploan wörad, vergat
Zien milde Christenplicht.*

*Weet jij, snottejong, wel wie ik ben?
Ik ben de kappelaan, jij zemel
Als jij zo doorgaat, snotterjong
Kom jij nooit in de hemel.*

*Dó dèè'r oons Greatske veur het eers
De lip lös en zee'r klook:
"As ie zo deurgoat, kom ie nooit
Bie oons in Bo... Bo... Boornebrook!"*

Jan Kleinman

MONUMENT 8



Dit is de paterskerk van de Karmelieten in Zenderen. In 1855 kwamen de Karmelieten naar Twente en betrokken het oude landgoed "Het Hulscher" in Zenderen. In 1863 werd het klooster als studiehuis aangewezen voor filosofiestudenten en volgden er weldra bouwactiviteiten.

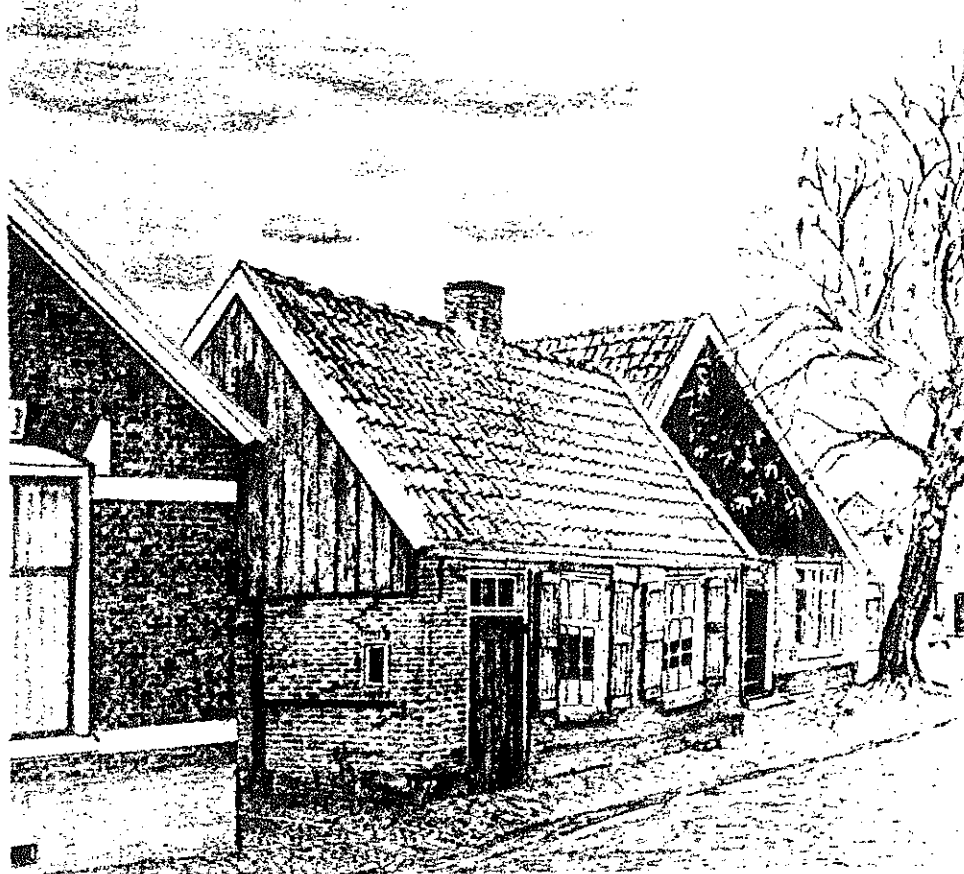
Voorlopig echter, maakten de paters gebruik van een tot kapel omgebouwde paardenstal. In 1882 werd de nieuwe kerk bij het klooster, de paterskerk, geconsacreerd door bisschop Kistemaker die zelf al vanaf 1863 in het klooster woonde.

De parochiekerk van Zenderen was gebouwd in 1798 en stond op de tegenwoordige begraaf-

plaats in het dorp. Deze kerk werd in 1948 gesloopt en vanaf die tijd werd de paterskerk parochiekerk voor Zenderen.

Gen groter gemak as 'n eagen dak

OOIT GESLOOPT 7



Julienstraat nu Brinkstraat.

† 1948

J.B.F. Leuverink '87

Jaren stond het hier weergegeven huisje aan de Juurenstraat, nu Brinkstraat geheten. Het werd al in 1848 genoemd in een akte van boedelscheiding, opgemaakt door notaris Wilmink, en daarin omschreven als "het kleine huis". Het huisje is in de jaren vijftig afgebroken. Tot dan had er een zadelmakelij in gezeten. Daarvoor bood het onderdak aan het echtpaar Nijland, beter bekend als Beantel Jaan (afkomstig uit Bentelo) en Hoen'n Hanna. Nog eerder woonde hier een gewezen zeekapitein met zijn vrouw (of huishoudster?) die het 's avonds, na het innemen van enkele oorlammetjes, steevast met elkaar aan de stok kregen. Ze bekogelden elkaar dan met alles wat los of vast zat zodat de projectielen zoals lepels, vorken, kopjes en borden, vergezeld van de meest afgrijselijke verwensingen, door het raam boven de voordeur naar buiten vlogen. Dit alles tot groot vermaak van de jeugd uit de buurt die dan aan de overkant van de straat had post gevat.

Met dank aan de heren R. Stoop en B. Schoemaker.

J.B.F. Leuverink.

N.B. In OOIT GESLOOPT 6 is vermeld: Trui en Beernd van 't Stam . Dit had moeten zijn: Trui en Beernd van 'n Stam. Verder wordt met de Monumentenlijst, natuurlijk de Rijksmonumentenlijst bedoeld omdat men de lokale monumentenlijst beter kan vergelijken met een afvalrace voor monumenten!

J.B.F. Leuverink.

INVENTARIS ERVE ZEILKER IN ZENDEREN, 1834

In 1834 is door Notaris Lantman te Borne een inventaris opgemaakt, omdat op de Zeilker in 1828 de boerin is overleden en de boer in 1834 is hertrouwd. Dit inventariseren gebeurde om de rechten van de minderjarige dochter veilig te stellen.

Bij het begin van het kadaster in 1832 omvat het erve Zeilker ruim 9 ha bouwland, bijna 6 ha wei- en hooiland en nog 1 ha bos en andere grond. In totaal dus 16 ha. Het is dan een van de grotere erven van Zenderen, voornamelijk een landbouwbedrijf, maar ook met enig vee. De inventarisatie geeft een goed idee van het boerenleven in die tijd.

**In huis:**

- | | |
|---|----------|
| 1. twee tafels en acht stoelen geschat op | f. 5,-- |
| 2. twee lampen, een spiegel en een zoutvat | f. 1,-- |
| 3. een haal, waterketel, een pannekoekijzer, twee wateremmers, een grote en een kleine kopere koeiketel geschat op | f. 28,-- |
| 4. een schroef aan de ketel, een stoof, een tang, een asschup, een asvat een kruiwagen geschat op | f. 2,-- |
| 5. een kern, twee melkvaten en drie leupen | f. 4,-- |
| 6. zeventien tinne borden, veertien tinne schotels, twaalf tinne lepels, een tinne mengel, een tinne trekpot, twee tinne kommetjes, een tinne peperbos geschat op | f. 20,-- |
| 7. een blikke koffyzetter, een kopere koffyketel, drie blikke bussen, drie ijzere potten, een spiegel en acht aarde schotels geschat op | f. 5,50 |
| 8. zes aarde borden, een sleef, een schumer, een koffymeulen geschat op | f. 1,00 |

in de melkkelder:

- | | |
|---|----------|
| 9. een mandje met tegoed, een roompot, drie bakken, een tinne melkkom, twee aarde potten, een kan, een lugte, een koekepan een wegte, drie koppen en een olievat geschat op | f. 12,-- |
| 10. een tinne boterschotel, een broodmand | f. 0,60 |
| 11. vier korven, drie kuivens, een wasbalie | f. 4,-- |

op de deele:

- | | |
|--|----------|
| 12. een wan, vier vlegels, een snijsomp met mes, twee vorken, twee grepen, een schup, een spagreep, een plaggezig, twee bouwzigten, een kafmeule, een schepel en een spintvat geschat op | f. 22,-- |
| 13. twee paardezelen, een kar, twee wagens, drie eggen en acht wagenledders geschat op | f. 60,-- |
| 14. een brake en twee tonnen geschat op | f. 3,-- |
| 15. een kleerkist, een klok, een haspel, drie spinwielen en een spoelwiel geschat op | f. 30,-- |

in de paardestal:

- | | |
|---|-----------|
| 16. twee afgetande paarden geschat op | f. 50,-- |
| 17. vijf melkkoeien geschat op | f. 150,-- |
| 18. vijf kalven geschat op | f. 88,-- |
| 19. twee steene paardekrubben, een houte reup en een haxelkist geschat op | f. 28,-- |
| 20. eenig hooi en strooi op de hilden en enig zaad op de balken geschat | |

<i>op</i>	f. 10,50
21. enige rog(ge) en boekweit geschat op	f. 33,--
22. een kleerkast geschat op	f. 14,--
23. twee paar bedgordijnen met val geschat op	f. 5,--
24. acht boven- en onderbedden, drie peulen, zeven kussens en acht lakens geschat op	f. 120,--
in een kist hebben wij gevonden:	
25. een lakense rok, een manchester lange broek en een korte, een blaauw lakens buis, een lakens vest, een bombazijns broek en een mans hoed	f. 22,--
26. een kerkboek met zilverkrappen twee paar kousen, twee zijde doeken, een rode katoene doek, twee zilver broekgespelen en twee knopen geschat op	f. 7,50
27. een paar schoenen bondguern geschat op	f. 3,--
in een kamertje in een kist hebben wij gevonden:	
28. een grijze en een stoffe rok, een zwarte rok, nog een zwarte rok een streepte rok, een zijde rok, een jak, een bont jak, een stoffe jak, een regenkleed, een bont jak, een sergie schorte, een rode schorteldoek, een bonte schorteldoek en een zijde jak geschat op	f. 63,--
29. een damaste rok, een bonte borstrok, een tafellaken, een wit laken, twee kussentogen, een tafellaken, een speldekussen en nog een tafellaken geschat op	f. 6,--
30. twee builen met vlas en een lap linnen	f. 14,--
31. een kleerkist geschat op	f. 11,--
32. een kleerkist geschat op	f. 3,--
33. enige paardebonden geschat op	f. 1,50
in de kast hebben wij gevonden:	
34. twaalf bedlakens geschat op	f. 14,--
in een bovenkamer hebben wij gevonden:	
35. een baktrog, drie kisten, een stoel en een lap linnen geschat op	f. 17,--
in de schoorsteen, aan de zolder en in de kist:	
36. enig spek en vlees geschat op	f. 60,--
37. twee handdoeken en enige aardappelen geschat op	f. 24,--
buiten huis in het varkenskot hebben wij gevonden:	
38. een dragtig en een gust varke geschat op	f. 18,--
39. een ploeg, acht wagenplanken, een klimleer en een slijpsteen geschat op	f. 11,--
40. zestien hoender en een haan geschat op	f. 3,50
41. eenig timmer- en brandhout, planken, hooi en enige rommelen geschat op	f. 25,--
42. circa 20 roeden land met lijn geschat op	f. 16,--
43. circa 30 roeden land met haver geschat op	f. 20,--
44. circa 25 roeden land met aardappelen geschat op	f. 18,--
45. circa 520 roeden land met rog(ge) geschat op	f. 365,--
46. 7½ roeden land met paardebonden geschat op	f. 6,--
47. 5 roeden land met grote bonen en erwten geschat op	f. 4,--
	f. 1.428,10

H.A.M. Woolderink

Bron: Rijksarchief Overijssel te Zwolle.
 Archief van notaris Willem Christiaan Lantman te Borne.
 Repertoriumnummer 1889, d.d. 26 april 1834.

VAN DE BESTUURSTAFEL

Nieuwe leden



In de afgelopen maanden mochten wij met genoegen de volgende personen als nieuw lid van onze vereniging begroeten; wij wensen hen van harte welkom:

H.M. Hassink, Borne.

A.J.S. Hendriks, Almelo.

L. Huisman, Borne.

Nog leverbare uitgaven

De volgende uitgaven van onze vereniging zijn nog leverbaar:

Titel	Prijs*
Rond Horst en Hof te Borghende	f. 10,00
De Doopsgezinde families uit Borne in 1830	f. 5,00
Borne Historie en volksverhalen	f. 10,00
Landweren Borgen en Postwegen	f. 20,00
Borne archeologisch	f. 12,50

* = prijs exclusief porto.

De uitgaven zijn verkrijgbaar bij de penningmeester van de Heemkundevereniging, de heer A.J. Linthorst, Zuid Esch 46, Borne, tel. 074 2667007 en bij het Bussemakerhuis aan de Ennekerdijk in Borne.

Meer leden welkom!

Ook Uw buurman of buurvrouw wil misschien meer over heemkunde weten. Laat hem of haar eens een nummer van BOORN en BOERSCHOP lezen en stel voor om ook lid van onze vereniging te worden. Doe het nu!!! Hoe meer leden hoe meer het bestuur voor U kan doen.

Boorn en Boerschop

Het bestuur ontvangt regelmatig instemmende reacties m.b.t. ons verenigingsblad Boorn en Boerschop. Om de continuïteit van ons blad te waarborgen, hebben wij echter Uw hulp nodig. Tot nu toe is de redactie er steeds in geslaagd, dankzij tekstbijdragen van velen, een nieuw nummer met een gevarieerde inhoud te produceren. Hiervoor is steeds opnieuw kopij nodig. Graag nodigen wij daarom alle lezers van ons blad uit, mee te gaan helpen de bescheiden voorraad kopij op peil te houden. Er zijn door U vast wel zaken en voorvallen van vroeger te melden die ook voor andere lezers van belang kunnen zijn. Schrijf ze op en lever ze in, voorzien van Uw naam, bij de redactie of een der bestuursleden. Hun adressen zijn vóór in ons blad te vinden op de binnenkant van de kaft. Ook korte stukjes zijn welkom. Kopij, handgeschreven of getypt, s.v.p. inleveren voor 15 december of 15 juli, respectievelijk bestemd voor het maart- of oktobernummer. De redactie zal U erkentelijk zijn voor Uw bijdrage, mede omdat zo een betere keuze van artikelen mogelijk is bij de samenstelling van elk nieuw nummer.

Van mooie weurde krieg iej 'n book nich vol.